

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο Ε΄ ΚΑΙ Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821 (Δημ. Κουτρούμπα)	73
ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΕΙ ΠΟΙΗΤΙΚΑ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ (π. Ίωάννη Άλεξίου)	80
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ: ΕΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑ — ΠΟΛΛΕΣ ΛΥΣΕΙΣ: Η ΑΝΤΙΑΠΑΓΟΡΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ (Καθ. Άθ. Άβραμίδη)	84
ΙΔΕΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ (Β. Χαραλαμποπούλου)	90
ΔΙΠΛΗ ΓΙΟΡΤΗ (ποίημα Γ. Βερίτη)	94
ΜΙΑ ΕΠΕΤΕΙΟΣ: ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΣΥΖΗΤΗΣΙΣ» (Β. Σταθάκη)	95
«ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ» (ποίημα Ν. Καμβύση)	96
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΕΥ- ΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ (Π. Ήλιοπούλου)	97
ΕΝΑΣ ΣΕΙΣΜΟΣ ΣΤΟ 1989 (R. Masson)	102
ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΑ ΣΙΓΗΣ (Φιλ. Καπάσογλου)	103
ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ	104

ΕΤΟΣ 53ον

ΜΑΡΤΙΟΣ 1990

ΑΡΙΘ. 509

Πρὸς τοὺς κ. κ. Συνδρομητὰς τῶν «Ἀκτίνων»

Καθὼς ἀρχίζει ἡ νέα χρονιά, ὑπενθυμίζουμε στοὺς φίλους, συνεργάτας - συνδρομητὰς μας, τὴν ἀνάγκην νὰ ἀνανεώσουν ἐγκαίρως τὴ συνδρομὴ των γιὰ τὸ 1990, μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι συμβάλλουν, ὡς συνεργάται, στὸ πνευματικὸ ἔργο τῶν «Ἀκτίνων» καὶ συντελοῦν στὴν ἀπρόσκοπτη καὶ τακτικὴ κυκλοφορία τοῦ Περιδικοῦ σὲ τόσο ἀπαιτητικοὺς καιροὺς.

Ἐτησίᾳ συνδρομὴ διὰ τὸ 1990 δρχ. 600.

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ 1990

Ἐσωτερικοῦ: Δρχ. 600. Ἐξωτερικοῦ γενικῶς: \$ U.S.A. 15.

Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύ-
τη 14), Θεσσαλονίκης (Ἄγ. Σοφίας 41). Ἡμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἀπο-
στέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ δι' ἀποστολῆς ἴσης ἀξίας
γραμματοσήμων.

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταὶ μας τῆς ἐπαρχίας ἡμποροῦν νὰ καταθέ-
τουν τὴ συνδρομὴ τους, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς,
στοὺς ἐθελοντὰς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στὶς πόλεις ὅπου
ὑπάρχουν.

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Ἔτος 53ον

ΜΑΡΤΙΟΣ 1990

Ἀριθ. 509

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο Ε΄ ΚΑΙ Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄ (1745-1821) γιὰ τὸν ἀποφασιστικὸ ρόλο του στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 καὶ γιὰ τὴν αὐτοθυσίαν του ὑπῆρξε ἡ σημαντικότερη, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἡ τραγικότερη φυσιογνωμία τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνα. Γιὰ τὴ μεγάλη ἐκείνη προσφορά του ἡ Ἐκκλησία τὸν ἀνεκήρυξε ἅγιο, τὸ Ἔθνος ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του στὰ Προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἡ λογοτεχνικὴ μούσα στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀρ. Βαλαωρίτη καὶ ἄλλων συνέθεσε ἀριστουργήματα.

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄ (κατὰ κόσμον Γεώργιος Ἀγγελόπουλος) γεννήθηκε τὸ 1745 στὴ Δημητσάνα, ὅπου ἔμαθε καὶ τὰ πρῶτα γράμματα. Εἰκοσαετῆς ἦλθε στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἐπὶ διετίαν παρηκολούθησε τὸν περίφημο διδάσκαλο Δημήτριο Βόδα. Τὸ 1767 πῆγε στὴ Σμύρνη καὶ παρηκολούθησε μαθήματα στὴν Εὐαγγελικὴ Σχολή. Ἐκεῖ χειροτονήθηκε διάκονος καὶ πρεσβύτερος, καὶ ἐκεῖ πιθανῶς ἔλαβε καὶ τὸν ὄνομα Γρηγόριος. Τὸ 1785 ἔγινε μητροπολίτης Σμύρνης, τὴν ὁποία ἐποίμανε ἐπαξίως γιὰ 12 χρόνια.

Τὸ 1797 ὁ Γρηγόριος ἐκλέχθηκε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ ἡ πρώτη αὐτῆ πατριαρχία του τερματίσθηκε τὸ 1798 μὲ τὴν ἐξορία του στὸ Ἅγιο Ὅρος γιὰ τὸ ζῆλο καὶ τὴ δραστηριότητα, πού ἔδειξε στὸ δοῦλο γένος. Ἀνα-

κλήθηκε τὸ 1806 καὶ πατριάρχευσε μέχρι τὸ 1808, ὅποτε καὶ ἐπανεξορίσθηκε. Στὰ τέλη τοῦ 1818 καλεῖται γιὰ τρίτη φορά στὸ θρόνο καὶ ὡς συνετὸς ἡγέτης κυβερνᾷ μέχρι τὶς 10 Ἀπριλίου 1821, ὅποτε ἀπαγχονίσθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὡς ὑπαίτιος τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Γιὰ τὴν προσφορά του ἀναδείχθηκε ἱερομάρτυρας καὶ ἔθνομάρτυρας πρώτου μεγέθους. Δὲν ἔλειψαν ὁμως καὶ οἱ ἐπικριτὲς καὶ οἱ ἀμφισβητοῦντες τὴν ἀγνότητα τῶν ἐνεργειῶν του.

Δύο εἶναι οἱ βασικότερες κατηγορίες, πού διατυπώθηκαν σὲ βάρος τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ἀναφορικὰ μὲ τὸ ρόλο του στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821: 1) ὅτι ὑπῆρξε τάχα φιλότουρκος καὶ συνεπῶς ἀντίθετος πρὸς τὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία καὶ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 21 καὶ 2) ὅτι ἀπὸ ἀντεπαναστατικὴ διάθεση ἀφόρησε τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντη καὶ τὴν ἐπανάσταση στίς Ἡγεμονίες.

Τὶς κατηγορίες αὐτές, καὶ ἄλλες, ἤγειραν διαφοροὶ κατὰ τοῦ Πατριάρχου χαρακτηρίζοντάς τον «τουρκόφιλο», «προδότῃ», «ἀνθέλληνα», «καλογεροφαναργιώτῃ», «ἀλληλομηχανορράφο», «φύλακα τοῦ φεουδαρχισμοῦ» κ.λ.π.

Ἀλλὰ ἂν οἱ χαρακτηρισμοὶ αὐτοὶ δὲν ἀποτελοῦν προϊόντα ἐπιπολαίας μελέτης τῶν ἱστορικῶν πηγῶν, εἶναι σαφῶς δειγμάτων προκαταλήψεως καὶ ἐκδηλώσεις μίσους ὄχι μόνον κατὰ τοῦ Πατριάρχου,

ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ γενικῶς κατὰ τῶν ἰνδαλμάτων τοῦ Ἔθνους.

Α'

Οἱ σχέσεις τοῦ Πατριάρχου μετὰ τὴν Φιλικὴ Ἐταιρεία καὶ τὸν Ἀγῶνα.

Ἡ πιὸ βαρεῖα, λοιπόν, καὶ πιὸ ἄδικη κατηγορία, ποῦ ἀποδόθηκε στὸν Πατριάρχη, εἶναι ὅτι ὑπῆρξε **τουρκόφιλος** καὶ **μισέλληνας** καὶ ἀντίθετος πρὸς τὴν Φιλικὴ Ἐταιρεία καὶ τὸν Μεγάλον ἐκείνον ἀγῶνα γενικῶς.

Τὸ ὅτι ἡ κατηγορία αὐτὴ δὲν εὐσταθεῖ οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον, ἀποδεικνύεται σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἀπὸ τὰ ἐξῆς στοιχεῖα:

1. — Μιὰ ὀλόκληρη ζωὴ 80 περίπου ἐτῶν, ἡ ζωὴ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, καταναλώθηκε σὲ διαρκεῖς ἀγῶνες γιὰ τὴν παιδεία καὶ τὴν διατήρησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴ δύσκολη ἐκείνη περίοδον τοῦ Ἔθνους καὶ δικαίως ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς σὲ ἐπιστολὴν του τὸν ἀποκαλοῦσε «φιλόσοφον προεστῶτα». Ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας, γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, σύστησε τυπογραφεῖον γιὰ ἐκδοσὴν θρησκευτικῶν καὶ χρησίμων βιβλίων, μετέφρασε πατερικὰ κείμενα τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Μ. Βασιλείου κ.λ.π., ἔκαμε κανονικὰς διατάξεις, ἔστειλε πλῆθος ἐποικοδομητικῶν ἐγκυκλίων, ἀναδιοργάνωσε τὸν μοναχισμόν, συνεκέντρωνε καὶ ἀπέστειλε ἀρκετὰ χρηματικὰ ποσὰ εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Δημητσάνας, τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Σίφνου, τῆς Πριγκηποννήσου καὶ τῆς Πάτμου, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ποσὰ, ποῦ διατέθηκαν στὸν ἀγῶνα κυρίως μετὰ τὸ περίφημον «**κιβώτιον τοῦ ἐλέους**». Καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονήσουμε ὅτι ἡ διάρκεια τῶν τριῶν πατριαρχιῶν του μαζί διήρκεσαν μόνο 6 περίπου χρόνια.

(*) Ἐδῶ εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειώσουμε, ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνεται σύγχυσις τῶν ἐπιπολαίων αὐτῶν ἐπικριτῶν μετὰ τοὺς σοβαροὺς στοχαστὰς (Ἄλ. Τσιριντάνη, Π. Πιπινέλη κλπ), ποῦ σχολίασαν τὶς ἐπιφυλάξεις τοῦ Πατριάρχου γιὰ τὴν καταλλήλότητα τοῦ χρόνου ἐνάρξεως τοῦ Ἀγῶνα, ἐπιφυλάξεις, ἐξ ἄλλου, ποῦ εἶχαν καὶ ἄλλοι, ὅπως ὁ Κοραΐς, ὁ Καποδίστριας κλπ.

Ποῦ, λοιπόν, οἱ κατήγοροι διαβλέπουν τουρκοφιλία καὶ ἀνθελληνισμό;

2. — Οἱ καλὲς σχέσεις, ποῦ εἶχε ὁ Πατριάρχης μετὰ τὴν Φιλικὴ Ἐταιρεία εἶναι ἀπόδειξις σαφῆς τῆς ἀγάπης του καὶ τῆς πίστεώς του στὴ μελλοντικὴ λύτρωσις τοῦ Ἔθνους. Ἄν καὶ μερικοὶ, ὅπως ὁ **Μακρυγιάννης**, ὑποστήριζαν ὅτι ὁ Γρηγόριος ὑπῆρξε οὐσιαστικὸς ἀρχηγὸς τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνα καὶ ἡ ψυχὴ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας λέγοντας ὅτι «ὁ Πατριάρχης περιλάβεν αὐτὸς τὴν ἔταιρεία διὰ νὰ μὴ σβέσῃ καὶ τὴν ἐξακολούθησε καὶ ἐκατηχούσε...». (Μακρυγιάννης, Ἀπομνημονεύματα, ἔκδ. Ἱστορικὴ ἔρευνα σελ. 352—353), ὅμως ἐκεῖνος, καίτοι ἐνήμερος τῶν πάντων καὶ ἀρωγὸς αὐτῶν, συμπεριφερόταν ἀπέναντι τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας μετὰ σύνεσιν, προσοχὴ καὶ φόβον γιὰ κάθε ἐνδεχόμενὴ δυσμενῆ συνέπεια. Εἶχε καὶ τὴν ὀδυνηρὴν πείρα τῶν ἀποτυχόντων κινήματων ποῦ προηγήθησαν καὶ ἰδιαίτερα τῶν Ὀρλοφικῶν, Λάμπρου Κατσώνη, Γ. Ἀνδρούτσου, Βλαχάβα, Νικοτσάρα κ.λ.π. συναισθανόταν δὲ καὶ τὶς εὐθύνες του ὡς ἐθνάρχου τῆς Φυλῆς. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἦταν δυνατόν νὰ δράσει ὡς ἀπλὸς Φιλικὸς, ἀλλ' ὡς συνετὸς ἰθύνων νοῦς. Αὐτὸ μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἱστορικὸ τῆς μνησέως του.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Β' ἐξορίας τοῦ Γρηγορίου καὶ τῆς παραμονῆς του στὸ Ἅγιον Ὄρος τὸ 1818, μᾶς λέγει ὁ ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας Ἐμμ. Ξάνθος, ὅτι ὁ Φιλικὸς **Ἰ. Φαρμάκης** μεταβὰς εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἵνα κατηχήσῃ τοὺς ἐκεῖ καπιτάνους, Ἀρματολοὺς καὶ τοὺς λοιποὺς σημαντικοὺς καὶ προεστῶτας ἐκείνων τῶν μερῶν... πρὸς τοὺς ἄλλοις ἐκατήχησε καὶ τὸν ἀοίδιμον Πατριάρχην Γρηγόριον. (Ἐμμ. Ξάνθου, Ἀπομνημονεύματα περὶ Φιλικῆς Ἐταιρείας, σελ. 145).

Ὁ δὲ **Ἰω. Φιλήμων**, γράφει τὰ ἀκόλουθα σχετικὰ μετὰ τὴν κατήχησιν: «Ὁ σεβάσμιος γέρον ἐδειξεν εὐθὺς ζωηρότατον ἐνθουσιασμόν ὑπὲρ τοῦ πνεύματος τῆς Ἐταιρείας, ἀφοῦ ἄκουσε ὅλα τὰ σχετικὰ. Ἠυχήθη ἀπὸ καρδίας ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ τῆς Ἐταιρείας... ἤρνηθη ὅμως νὰ ὀρκισθῆ λέγων: «ἐμένα με

έχετε, πού με έχετε...» Προσέθεσε άκόμη ότι ό όρκος του μπορούσε να βλάψει, διότι «άν άνακαλυφθί εις τά βιβλία τής 'Εταιρείας τό όνομα του Πατριάρχου, θέλει κινδυνεύσει άπό την τυραννικήν έξουσία όλόκληρον τό έθνος», και ύπογράμμισε, «να προσέξουν πολύ οί έταίροι, μήπως βλάψουν άντι να ώφελήσουν την 'Ελλάδα». (Ίω. Φιλήμονος, Δοκίμιον περι Φιλικής 'Εταιρείας, σελ. 316).

Έκτός όμως άπό τόν Φαρμάκη έγνωστοποίησαν στόν Πατριάρχη περι τής 'Εταιρείας και οί έπισκεφθέντες αυτόν στόν 'Αθωνα διδάσκαλοι τής Σχολής τών Κυδωνιών **Θεόφιλος Καίρης** και **Γρηγόριος Σαράφης**. Πάντως οί Φιλικοί τόν θεωρούσαν πάντα δικό τους και τόν ανέφεραν με τή συνθηματική λέξη «ό παλαιότερος».

Ό 'Ακαδημαϊκός **Σπύρος Μελάς** (Ματωμένα Ράσα, γ' έκδ. Μπίρη, σελ. 156) χαρακτηρίζει την ιδέα του Φαρμάκη να κατηχήσει τόν Πατριάρχη **άπλοϊκή**, διότι ό Πατριάρχης δέν ήταν άνάγκη, ούτε πρέπον, ούτε συμφέρον να γίνει Φιλικός. 'Ηταν κίνδυνος μεγάλος, άν έμπαινε στη συνωμοσία. Και να ήθελε να μπει στη Φιλική, έργο κοινής φρονιμάδας ήτανε να τόν έμποδίσουνε, να τόν κρατήσουν άπ' έξω. 'Ετσι θάτανε χρησιμότερος. Θα εννοούσε τις κινήσεις τής 'Εταιρείας όσο μπορούσε και, άπό τό άλλο μέρος, θα ήτανε σε θέση να άποκοιμίσει τούς Τούρκους και να ύπερασπίζεται τούς Φιλικούς κάθε φορά, πού κινδύνευαν.

Πάντως άθρόες είναι οί μαρτυρίες περι τής σχέσεώς του με τή Φιλική 'Εταιρεία.

Ό **Σπηλιάδης** παραδέχεται ότι ή Πύλη, πού συνήθως ήταν καλά πληροφορημένη, θεωρούσε τό Γρηγόριο ως Φιλικό, όπως και ό **Φραντζής** (Τάκη Κανδηλώρου, Γρηγόριος ό Ε', σελ. 128,224). Ό **Γούδας** τόν θεωρεί «ψυχή τής 'Εταιρείας» (τ. Α' σελ. 61). Ό **Σπ. Τρικούπης** λέγει ότι «έγνώριζεν ό Πατριάρχης τά τής Φιλικής 'Εταιρείας, αλλά συνωμότης κατά τής τουρκικής έξουσίας δέν ήτο» ('Ιστορία τής 'Ελληνικής 'Επανάστασεως, τ. Α' σελ. 85). Ό 'Αγγλος φιλέλληνας ιστορικός **Th. Gordon** γράφει ότι «ώ-

στόσο δέν τολμάμε να βεβαιώσουμε, πώς ό Πατριάρχης και τά μέλη τής Συνόδου ήταν άπολύτως άθωοί στη συνωμοσία κατά του Τουρκικού κράτους. 'Αντίθετα έχουμε λόγους να πιστεύουμε ότι και μερικοί άπό τούς άλλους ιεράρχες ήταν βαθεία μπλεγμένοι στις μηχανοραφίες τής 'Εταιρείας» (**Th. Gordon**, 'Ιστορία τής 'Ελληνικής 'Επανάστασεως τ.1, σελ. 181). Ό ιστορικός **Σπαρό** γράφει ότι οί Τούρκοι ύπουργοί ισχυρίσθηκαν άργότερα, πώς βρέθηκαν έπάνω στο σώμα του Πατριάρχη κατά την έρευνα 11 γράμματα άπό Μωραίτες επαναστάτες, πού φανερώνουν τούς δεσμούς του με τή Φιλική 'Εταιρεία (Μπ. Σπαρό, 'Η Ρωσία και ή 'Ελληνική 'Επανάσταση, σελ. 57).

Ό Τούρκος ιστορικός **Σανι Ζαντέ** γράφει ότι τά σχέδια τής Φιλικής 'Εταιρείας έτηρούντο μυστικά μεταξύ Πατριάρχου, Μητροπολιτών, παπάδων, δημογερόνων και προκρίτων (Νικηφ. Μοσχοπούλου, 'Ιστορία τής 'Ελληνικής 'Επανάστασεως κατά τούς Τούρκους ιστοριογράφους κ.λ.π. σελ. 116). Και ό **Δζεβτέτ πασάς** συμπληρώνει: «Οί άφορισμοί και οί κατάρες του Πατριάρχου, πού ήταν μέλος τής Φιλικής 'Εταιρείας, απέβλεπαν στο να συγκαλύψουν τις κακές προθέσεις...» (Νικ. Μοσχοπούλου, δ.π. σελ. 139). 'Αλλά και ό **γιαφτάς**, τό χαρτί δηλ. πού κάρφωσαν στο στήθος του άπαγχονισμένου Πατριάρχου, έγραφε: «'Αδύνατον να θεωρηθί άλλότριος τών στάσεων του 'Εθνους του, τας όποιάς διάφοροι έξήγειραν... 'Οχι μόνον δέν ειδοποίησεν, αλλά ούτε και έπαίδευσεν τούς άπατηθέντας, αλλά καθ' όλα τά φαινόμενα ήτο και ό ίδιος αυτός ως άρχηγός μυστικός, συμμετοχός τής επανάστασεως» (Βλ. Σπ. Τρικούπη, δ.π. σελ. 82-84).

Οί τουρκόπαιδες άκόμη και σήμερα μαθαίνουν στα σχολεία τους «ότι ό Πατριάρχης ήταν ενήμερος για την ίδρυση και δράση τής Φιλικής 'Εταιρείας και ότι επί κεφαλής τών επαναστατών ήταν ό άνώτερος κλήρος» (Βακούφαλη Π., 'Ιστορικά γεγονότα μέσα άπό τά τουρκικά διδακτικά βιβλία τής Γ' Λυκείου, Δελτίο τής ΟΛΜ, Δεκέμβριος 1984, σελ. 17). Και ό Βούλγαρος ιστορικός **Τοντόρωφ**

παραδέχεται τις στενές σχέσεις του Πατριάρχου με τους Φιλικούς (Ν. Τοντόρωφ, Ἡ Βαλκανικὴ διάσταση τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 21, 1982, σελ. 123), καθὼς καὶ ὁ Ὀλλανδὸς ἐπιτετραμμένος στὴν Πόλιν Γκάσταντ Τέστα μαρτυρεῖ διὰ τὸν Γρηγόριος «ἦταν συνένοχος καὶ κύριος ὑποκινητὴς τῆς ἐπαναστάσεως» (Παρνασσὸς 18 (1976), σελ. 137-138).

Οἱ σχέσεις, λοιπόν, τοῦ Πατριάρχου μετὰ τὴν Φιλικὴ Ἐταιρεία ἦταν κατὰ γενικὴ ὁμολογίαν στενότερες, ὅπως θὰ ἰδοῦμε καὶ ἀπὸ τὶς σχετικὰς ἐπιστολὰς του.

3. - **Οἱ συστατικὲς ἐπιστολὰς τοῦ Πατριάρχου.**

α. - Πολλὴ σχετικὴ μετὰ τὴν Φιλικὴ Ἐταιρεία καὶ τὸν ἀγῶνα ἦταν ἀσφαλῶς οἱ δύο ἐπιστολὰς, πού ἐμπιστεύθηκε ὁ Πατριάρχης στὸν Ι. Παπαρρηγόπουλο μεταβαίνοντα στὴ Ρωσία, γιὰ νὰ τὶς μεταφέρει στὸν Ἄλ. Ὑψηλάντη καὶ στὸ Ζωσιμᾶ. Οἱ ἐπιστολὰς ἐφθασαν στὸν προορισμὸ τους καὶ ὁ Παπαρρηγόπουλος ἐπιστρέφων ἐνημέρωσε σχετικὰ τὸν Γρηγόριο.

β. - Ἡ ἀπαντητικὴ ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς τὸν Π.Π. Γερμανό: Συλλειτουργῆ ἐν Χριστῷ καὶ λίαν ἀγαπητὴ ἀδελφὲ. Ἐλαβον τὴν ἀπὸ 20 Ἀπριλίου 1820 ἐπιστολήν σου. Ἡ ἀπόφασίς μου περὶ τῆς μελετωμένης ἀνορθώσεως τῆς Σχολῆς (ἐνν. τῆς ἐπαναστάσεως) τῆς φιλιότητος πατρίδος εἶναι τοιαύτη ὡς ἡ ἰδική σας, ὅπως θέλεις μάθει παρὰ τοῦ ἰδίου (Ἰ. Παπαρρηγοπούλου). Τὸ **κιβώτιον τοῦ ἔλεους** πρέπει νὰ ἐμψυχωθῆ καὶ κατὰ τὴν βουλήν τοῦ Κυρίου ἀνθρώπινι δυνάμεις δὲν δύνανται νὰ τὴν μεταβάλουν. Γενηθήτω τὸ θέλημά Του. Ὁ Κων/λεως Εὐχέτης (Παρὰ Κανδηλώρου, δ.π. σελ. 191).

γ. - Ἡ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν διστάζοντα Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη δείχνει ὅτι ὄχι μόνον γνωρίζει τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἀλλὰ ἐπεμβαίνει ὑπὲρ αὐτῆς καὶ διαλύει τοὺς δισταγμοὺς τῶν ἀτόλων (δ.π. σελ. 177).

δ. - Ἡ συστατικὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν κλῆρον καὶ λαὸν μετὰ τὴν ὁποία ἐφοδιάζει τὸν **Θέμελη** ἀπὸ 10 Ἰανουαρίου 1821 εἶναι ἐπίσης χαρακτηριστικὴ «Συνιστῶμεν αὐτὸν κατὰ πᾶσιν ὑμῖν προτρεπόμε-

νοι...» (Ἀπομνημονεύματα Ἀγωνιστῶν, ἔκδ. Τσουκαλᾶ τ. 9, σελ. 229-230).

ε. - Ἀποκαλυπτικότερο ὅμως εἶναι τὸ γράμμα πρὸς τὸν Ἡσαΐα Σαλῶνων, ἐταῖρο καὶ ἥρωα τῆς Χαλκομάτας Λαμίας ἀπὸ 28 Δεκεμβρίου 1820. «Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε καὶ ἀδελφὲ Ἡσαΐα, ἀμφοτέρας τὰς τιμίας ἐπιστολάς, διὰ τοῦ ἀγαθοῦ πατριώτου καπετὰν Φούντα, Γαλαξειδιώτου, ἀσφαλῶς ἐδεξάμην καὶ τῶν ἐν αὐταῖς τιμίων σου λόγων ἔγνων. Ἐχεμυθείας, ἀδελφὲ, μεγίστης χρεία καὶ προφύλαξις περὶ τὸ διάβημα. Καὶ γὰρ οἱ χρόνοι πονηροὶ εἰσὶν καὶ ἐν τοῖς φιλοπατριώταις ἐστὶ καὶ πονηρῶν ζύμη, ἐφ' ἧς ὡς ἀπὸ ψωραλέου προβάτου φυλάττεσθε. Κακὸν γὰρ πολλοὶ μηχανῶνται διὰ τὸ τῆς φιλοπλουτίας ἐγκλημα. Διὸ καὶ τὴν ἀγαθὴν ἐξελέξω μερίδα κοινολογῶν μοι ἐμπιστευμένοις πατριώταις τὰ ἐχεμυθείας δέοντα. Οἱ Γαλαξειδιῶται οἷς συνεχῶς ἐπιστέλλεις μοι, πεφροντισμένως ἐνεργοῦσι, καὶ ἀφ' ὧν ἔγνων ἀδύνατον ἀντιπαντὸς τιμίου οὐδ' ἐλάχιστον λόγον ἔρκος ὀδόντων φυγεῖν. Οὐ μόνον τὰ σά, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν Μωρέα ἀδελφῶν συνεχῶς γράμματα κομίζουσί μοι. Ἡ τοῦ Παπανδρέου πρᾶξις, πατριωτικὴ μὲν τοῖς γινώσκουσι τὰ μύχια, κατακρίνουσι δὲ οἱ μὴ γινώσκοντες τὸν ἄνδρα. Κρύφα ὑπερασπίζου αὐτὸν ἐν θεοσεβέσι ἀδελφοῖς καὶ ὁμοφύλοις ἰδία. Πράνουν τὸν βελζύρην λόγον καὶ ὑποσχέσεσιν. Ἀσπασαί σὺν ταῖς ἐμαῖς εὐχαῖς ἀνδρείους ἀδελφούς, προτρέπων εἰς κρυψίνοιαν διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων. Ἀνδρωθήτωσαν ὡσπερ λέοντες καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Κυρίου κρατύνει αὐτούς. Ἐγγὺς ἐστὶν τὸ τοῦ Σωτήρος πάσχα. Αἱ εὐχαὶ τῆς ἐμῆς μετριότητος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου, ἀδελφὲ μου Ἡσαΐα. Γεώργει ἀκαμάτως καὶ ὄλβια γεώργια δώσει σοὶ ὁ Πανύψιστος. Ἐν Κων/πόλει 22/12/1820. Γρηγόριος. (Παρὰ Κανδηλώρου, σελ. 197) Ἡ δράση του, ἡ σύνεσίς του, οἱ συστάσεις του καὶ ἡ προσδοκία τοῦ Πάσχα ἀπὸ τέλους Δεκεμβρίου, δηλ. τῆς ἀπελευθερώσεως, εἶναι πασιφανῆ.

4. - **Τὸ κιβώτιον τοῦ Ἐλέους.**

Ὅπως εἶναι γνωστὸν, ὁ ἀγῶνας δὲν στηρίζεται μόνον μετὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ

χρειαζόνταν και χρήματα. Συνεργαζόμενος, λοιπόν, ο Πατριάρχης με τον ταμία της Φιλικής Έταιρείας Παναγιώτη Σέκερη προς τον σκοπόν αυτόν, ίδρυσε το **Κιβώτιον του έλέους** (ταμείο του Άγώνα) συντηρούμενο από εισοδήματα των Μητροπολιτών και έπιχορηγήσεις των Ήγεμόνων της Μολδοβλαχίας. «Φίλε μου, μην άπελπίζεσαι, είτε στον Σέκερη, διότι παρά Θεού έφωτίσθην να κάμωμέν τι, το όποιον αντί να δώση ύπονοιας, θέλει φανή άπεναντίας άξιέπαινον.... Να κάμωμεν εν κιβώτιον έλέους και να διορίσωμεν τριμελή έπιτροπή.... Τα δέοντα θέλει φυλάττει δια τον ιερών σκοπόν, όταν έλθη ή ώρα παρά του Θεού άποφασισμένη». (Κανδηλώρου, σελ. 176). Έστειλε δε και γράμματα προς τους φιλοκάλους προτρέποντάς τους εις την δυνατήν συνδρομήν του ταμείου αυτού.

«Βεβαίως, όπως έπισημαίνει και ο Άρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ο Πατριάρχης Γρηγόριος συνίστα τον άγώνα υπέρ της έλευθερίας μετά πολλής πάντοτε φρονήσεως και περισκέψεως.... Προσπαθοῦσε να διατηρή τους Τούρκους σε ειρηνικάς έλπίδας δια να έμποδισθῆ όσον το δυνατόν ή τρομερά σφαγή και να έτοιμασθούν οι ήμέτεροι εις την παρά Θεόν άπόφασιν» (Χρ. Παπαδοπούλου, 'Η Έκκλησία Κων/πόλεως και ή Μεγάλη επανάστασις του 1821, σελ. 15). Έπρεπε να προσποιείται ότι δεν γνωρίζει. Γιατι τυχόν μοιραία επανάληψη της άποτυχίας, θα είχε ως συνέπεια την έξόντωση του Έλληνισμού. Για το λόγο αυτό και επέπληττε εκείνους, που άσύνετα άνέφεραν το όνομά του και τον ένέπλεκαν έπιπολαίως στη συνωμοσία.

«Κατά τον τρόπον αυτόν οικονομών ο Πατριάρχης, λέγει ο Μιχ. Οικονόμου, την λίαν δύσκολον θέσιν του μεταξύ της Άρχής και του Έθνικου συμφέροντος άπέφυγε να εκτίθεται δημοσίως και να γίνεται αίτιος άποθαρρύνσεως εις προκεχωρηκυϊαν έθνικην υπόθεσιν». (Μιχ. Οικονόμου, 'Ιστορικά της Έλληνικής παλιγγενεσίας, Έν Άθήναις 1873, σελ. 103)

Όταν όμως ήτο άνάγκη, δεν έδίσταζε να ώθήσει άποφασιστικά τα πράγματα για την άνάληψη του Μεγάλου εκεί-

νου άγώνα. Αυτό φανερώνει και ή άπάντησή του προς τον Ίω. Καποδίστρια, ο όποιος μη προβλέποντας έξωθεν βοήθεια παρήγγειλε να μην κινηθῆ το Έθνος εις επανάστασιν. «Είναι προχωρημένα τα πράγματα, ειπε ο Πατριάρχης, και ουδέμία άνθρωπινή δύναμις δύναται να τα άναχαιτίση και γνώριζε επίσης ότι έδω που έφθασαν τα πράγματα, ο πρώτος των Έλλήνων, όστις ήθελε γίνει θύμα της θηριωδίας των τυράννων είμαι έγώ αυτός, αλλά γενηθήτω το θέλημα του Θεού» (Βλ. Λάμπρου Κουτσονίκα, Γενική Έστορία της Έπαναστάσεως, τ. 4, Έκδ. Τσουκαλά, σελ. 23).

Όλοι, λοιπόν, οι γνωρίζοντες τα πράγματα εκ του πλησίον (Σηληιάδης, Οικονόμου κ.λ.π.) δεν έπαυσαν να εξαίρουν τον πατριωτισμόν, το πνεῦμα της θυσίας και την εύθυκρυσίαν του Γρηγορίου του Ε΄.

Β΄.

Η αλήθεια για τον άφορισμό του Ύψηλάντη.

Ός γνωστόν, με την έκρηξη της επαναστάσεως του Ύψηλάντη στη Μολδοβλαχία στις 21 Φεβρουαρίου 1821, ο Πατριάρχης Γρηγόριος και ή Σύνοδος, άλλα και όλος ο Έλληνισμός βρέθηκαν σε μεγάλη άγωνία αναμένοντας την έκδήλωση των προθέσεων του Σουλτάνου. Ο δε Σουλτάνος, άφου διαπίστωσε ότι ή Ρωσία άπέχει των επαναστατικών ενεργειών, άρχισε όργιζόμενος τις συλλήψεις, τις φυλακίσεις και τις θανατώσεις των ραγιαδών. Η πατριαρχική σύνοδος υπό τον Γρηγόριον τον Ε΄ με την συμπάρσταση και του παρεπιδημούντος Πατρ. Έεροσολύμων Πολυκάρπου, του διερμηνέα της Πύλης Κ. Μουρούζη, του Ήγεμόνα της Βλαχίας Σκαρλ. Καλλιμάχη, των άντιπροσώπων των συναφίων κ.λ.π., εν όλω 49 άτομων, μετά από 20/ήμερο διαβουλεύσεων, προκειμένου να άντιμετωπίσει τη manía των φανατισμένων μουσουλμάνων και να άποσοβίσει την γενική σφαγή των Έλλήνων, άποφασίζει να ύποκύψει στην άπαίτηση του Σουλτάνου και να εκδώσει έναν άφορισμό κατά του Ύψηλάντη και του Μιχ. Σούτσου.

Με τὸν ἀφορισμό, λοιπόν, αὐτόν, ποῦ συντάχθηκε κατὰ τὶς ἀμείλικτες ἐπιταγές τῶν καιρῶν σὲ ραγιαδικο ὕφος, καταδικάζονται «οἱ ματαιόφρονες» διότι «ἐτάραξαν τὴν ἀνεσιν καὶ ἡσυχίαν τῶν ὁμογενῶν μας πιστῶν ραγιαδῶν...». Ἦταν μιὰ ἀντιμετώπιση τοῦ φοβεροῦ διλήμματος: Ἡ νὰ γίνει ὁ εἰκονικὸς αὐτὸς ἀφορισμὸς μὲ ἐνδεχόμενη κάποια ἀποθάρρυνση τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ὄνειδος ἐκ μέρους τῶν ἐπιπολαίων στὸ πρόσωπο τοῦ Πατριάρχου ἢ νὰ ἀρνηθεῖ ἐκεῖνος τὸν ἀφορισμὸ μὲ συνέπεια τὸ βέβαιο ξεκλήρισμα τοῦ Ἔθνους. Καὶ ἐγινε ὁ ἀφορισμὸς μὲ ἀποτέλεσμα νὰ κατευνάσει κάπως ἢ μανία τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ ὄχλου.

Βέβαια ὁ ἀφορισμὸς δὲν ἐκφράζει τὴν ἠθικὴ βούληση τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου. Γι' αὐτὸ καὶ κατὰ τὴ μαρτυρία ἱστορικῶν σὲ μυστικὴ τελετὴ 12 ἡμέρες μετὰ τὴν ἔκδοση τοῦ ἀφορισμοῦ ὁ Πατριάρχης τὸν ἀνεκάλεσε (βλ. μαρτυρία Μιχ. Οἰκονόμου στὸ βιβλίο Π. Ἀγγελόπουλου, Τὰ κατὰ τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον Ε' σελ. 300, καὶ Ἰω. Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ Φιλικῆς Ἐταιρείας τ. Β', σελ. 112).

Τὸ γεγονὸς ὁμῶς τοῦ ἀφορισμοῦ παρόλον ὅτι εἶναι προῖον βίας καὶ ἀνάγκης ἐθνικῆς, θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς κατηγοροῦς ὡς ἐγκλημα τοῦ Πατριάρχου κατὰ τοῦ Ἔθνους.

Ἡ ἀμερόληπτη ὁμῶς ἱστορία μᾶς λέγει ὅτι ὁ ἀφορισμὸς ἦταν:

1) Πράξη συνέσεως καὶ σκληρῆ προσπάθεια γιὰ ἀποτροπὴ τοῦ μεγάλου κακοῦ τῶν σφαγῶν (Διον. Κόκκινος, Ἱστορία Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σελ. 251).

2) Προσπάθεια σύντομης στομώσεως τῆς ὀργῆς τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν φανατικῶν Τούρκων πρὶν γνωστοποιηθεῖ ἡ ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο καὶ ἀφοῦ εἶχε καταπιγεῖ ἡ ἐπανάσταση τοῦ Ὑψηλάντη. Ὅταν μαθεύτηκε ἡ ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο εἶχε στομωθεῖ κάπως ἡ ὀργὴ τοῦ Σουλτάνου καὶ ἡ σφαγὴ περιορίστηκε στὸν ἀπαγχονισμό τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν τριῶν μητροπολιτῶν, Νικομηδείας Ἀθανασίου, Ἐφέσου Διονυσίου

καὶ Ἀγχιάλου Εὐγενίου, καθὼς καὶ 10 χιλιάδων λαϊκῶν καὶ κληρικῶν.

3) Προῖον βίας ἦταν ὁ ἀφορισμὸς καὶ ἡ μόνη ἐναλλακτικὴ λύση κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐκείνη στιγμή, ὅπως μαρτυροῦν οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς **Gordon, Σπυρίδων Τρικούπης, Ἰω. Φιλήμων**, ὁ σύγχρονος τῶν γεγονότων ἄγγλος κληρικὸς στὴν Κων/πολὴ **Walsh**, ὁ Ρῶσος πρεσβευτῆς τότε, **Στρογάνωφ**, καθὼς καὶ οἱ Τούρκοι ἱστοριογράφοι.

Ἄν δὲν γινόταν ἀφορισμὸς, λέει ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Κ. Δεσποτόπουλος, ἦταν σχεδὸν βέβαιον, ὅτι θὰ ἐξοντώνονταν ἐκατοντάδες χιλιάδες ὀρθοδόξων (Ἱστορία Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Ἐκδ. Ἀθηνῶν, τ. ΙΒ', σελ. 36).

4) Ἦταν γεγονὸς ἀνευ σημασίας γιὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὑψηλάντη. Ἐξ ἄλλου ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης ἐναντίον τοῦ ὁποίου στρεφόταν ὁ ἀφορισμὸς, ποτὲ δὲν πίστεψε στὴν κακὴ πρόθεση τοῦ Πατριάρχου καὶ προετοιμάζοντας τὴν ἐπανάσταση ἔγραφε χαρακτηριστικὰ στὸν Κολοκοτρώνη στίς 29 Ἰανουαρίου 1821: «ὁ μὲν Πατριάρχης βιαζόμενος παρὰ τῆς Πόρτας, σὰς ἀποστέλλει ἀφοριστικά... Ἔσεῖς ὁμῶς νὰ θεωρῆτε ταῦτα ἄκυρα, καθότι γίνονται μὲ βίαν καὶ δυναστείαν ἀνευ τῆς θελήσεώς του» (Ἰω. Φιλήμονος, ὁ.π. σελ. 310). Οὔτε στὸ κατηγορητήριό του κατὰ τῶν στρατιωτῶν του στίς 8-6-1821 ὁ Ὑψηλάντης διατυπώνει παράπονα κατὰ τοῦ Πατριάρχου, ἀλλ' ἀπειναντίας μέμφεται ἐκείνους, ποῦ δὲν ἐκδικήθηκαν «τὸ αἷμα τῶν κατασφαγέντων ἀδίκως» (Σπ. Τρικούπη, ὁ.π. τ. Α', σελ. 128).

«Ὁ ἀείμνηστος Πατριάρχης Γρηγόριος, ἔλεγεν ὁ σύγχρονός του Ρήγας Παλαμῆδης, ἀπεφάσισε διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ποιμνίου του νὰ ἐκδώσῃ ἓνα ἐπιτίμιον, ἐνῶ ἡ καρδιά του ἐπαλλεν ὑπὲρ τῆς παλιγγενεσίας τοῦ Ἔθνους του» (Δ. Πετρακάκου, Κοινοβουλευτικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τ. Α', σελ. 217).

Κατὰ τὴν μαρτυρία τοῦ Π. Σούτσου (ἐφημερίς «Αἰών», 24-5-1852) ὁ Πατριάρχης, μετὰ τὴν ἔκδοση τοῦ ἀφορισμοῦ, παρεκάλεσε τὸν συνομιλητὴ του Ρ. Παλαμῆδη νὰ ἀναγγεῖλει στοὺς ἐπαναστά-

τες «έξεδώκαμεν άφορισμόν κατά του ένόπλου γένους φοβούμενοι την σφαγήν του άόπλου γένους. Πορεύεστε πρός την Πελοπόννησον και άναγγείλατε εις τον Π. Πατρών (Γερμανό) και τους άλλους άρχιερείς ότι ή εύλογία έμου έπι τά έργα των χειρών του Έλληνικού λαού. Πολεμείτε τον Άγαρηνόν.» (Βλ. Άρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, ό.π. σελ. 20).

Δικαιώς ό Άκαδημαϊκός Δ. Μπαλάνας τον όνόμασε «πατριάρχη της όδύνης», γιατί, παρά τις προσπάθειές του, δέν κατόρθωσε νά γλυτώσει από την σφαγή 10.000 χριστιανών στην Κων/πολη και 30.000 στις έπαρχίες, ούτε ό ίδιος έσπευσε νά γλυτώσει, όπως τον προέτρεπαν, παρόλο πού ήταν βέβαιος γιά τή θανάτωσή του (Μιχ. Οικονόμου, Ιστορία Παλιγγενεσίας, σελ. 105-106 και Γ. Τερσέτη, "Απαντα τ. Γ' σελ. 371).

Ποιός, λοιπόν, έχέφρων, ύστερα από τά παραπάνω, θά κατηγορήσει τον Πατριάρχη γιά τον άφορισμό;

* * *

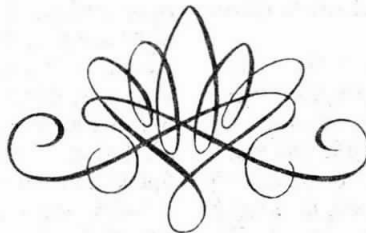
Τελειώνοντας τή μελέτη αυτή θά λέγαμε, ότι άν οι κατήγοροι του Πατριάρχου δέν συγκινούνται από τή ζωή και τή δράση του, άς έντυπωσιαστούν τουλάχιστον από τον άπαγχονισμό του και τις άγαθές συνέπειες, πού είχε γιά τήν έπανάσταση. Οι Τούρκοι άπαγχόνισαν τον Πατριάρχη Γρηγόριο Ε' τήν ήμέρα του Πάσχα, 10

Άπριλίου 1821, στην πύλη του ι. ναού του Πατριαρχείου, όπου παρέμεινε έπι τριήμερον με καρφωμένο τó «γιαφτά» στο άγιο στήθος του. Έπακολούθησε ό διασυρμός από τον όχλο και τους Έβραίους, πού έσυραν τó σώμα του στους δρόμους τής Κων/πόλεως, και τελικά ό ποντισμός του στη θάλασσα. Τό μαρτυρικό αυτό τέλος εύνόησε τον άγώνα, διότι: α) έξήγειρε τó μένος των έπαναστατών κατά του τυράννου. Έτσι όρμούσαν στη μάχη λέγοντας: «Μάς σκότωσαν τον πατριάρχη μας και τους δεσποτάδες μας και είμαστε άποφασισμένοι νά πολεμήσουμε γιά τή ζωή μας και τή θρησκεία μας» (Βασ. Χαραλαμποπούλου, Έ συμβολή τής θυσίας του Πατριάρχου Γρηγορίου Ε', σελ. 6). β) Οι ποιητές έμπνεύστηκαν από πατριωτισμό και συγκίνησαν τους Έλληνες και ξένους, και γ) Κύμα φιλελληνισμού ξεσηκώθηκε, ό τσάρος διαμαρτυρήθηκε και ή διεθνής διπλωματία άρχισε νά κάμπτεται.

Η θυσία του Πατριάρχου απέβη ήθικώς άπειρώς τελεσφόρος από κάθε άλλη ένέργειά του, λέγει ό ιστορικός Παύλος Καρολίδης.

Ό Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' άποτελεί πάντοτε οδηγητικό φάρο γιά θρησκευτικούς και πολιτικούς ήγέτες, καθώς και διδάσκαλον συνετής και θαρραλέας έκτελέσεως του καθήκοντος τής ζωής γιά τον καθένα.

ΔΗΜ. Γ. ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΙΑΣ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΕΙ ΠΟΙΗΤΙΚΑ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

Α'

Ο Γ. Βερίτης (Άλέξ. Γκιάλας) στο ποιητικό του έργο, συχνά ύμνει τον Παντοκράτορα Θεό, τον «Ήγαπημένον» Γυιό του, την Παρθένο Μαρία, Άποστόλους, Μάρτυρες και Άγίους. Είναι Θεοκεντρικός, Χριστοκεντρικός και Άγιολογικός ποιητής ο Βερίτης.

Όστόσο στις γραμμές που ακολουθούν με μιá άλλη πλευρά του ποιητή θα ασχοληθούμε. **Με τὰ ποιήματά του, που αναφέρονται σε σύγχρονες μορφές.** Είναι και αυτή μιá αξιόλογη προσφορά του ποιητή μας.

Άπο την άρχή όμως πρέπει να σημειώσουμε, ότι οι σύγχρονες μορφές, με τις οποίες έχει καταπιασθεί ο Γ. Βερίτης, δέν έχουν ένα κοινό στοιχείο μεταξύ τους. Περιστατικά, συμπτωματικά, έχει γράψει ένα ή δυό τó πολύ ποιήματα, για μορφές, που προέρχονται από τή σύγχρονη ποίηση και λογοτεχνία ή για συγγενικά του και γνωστά από τó στενό του περιβάλλον, πρόσωπα. Γι' αυτό τó κάθε ποίημα, που μιλάει για τή μιá ή τήν άλλη μορφή, μάς δίνει κάτι τó ιδιαίτερο. Τονίζει μιá χαρακτηριστική της πλευρά, ύπογραμμίζει μιá ιδιαίτερη προσφορά της, ή θίγει μιá άρνητική πλευρά της.

Άς αρχίσουμε με τούς λογοτέχνες και ποιητές, με τούς οποίους καταπιάσθηκε ο Γ. Βερίτης. Και πρώτα με τόν Δ. Σολωμό και τόν Άλέξανδρο Παπαδιαμάντη.

Σάν βαθύς μελετητής τής Ίστορίας και τών ανθρώπων που έγραψαν Ίστορία, ο Βερίτης, λέει για τόν έθνικό μας ποιητή, τó **Διονύσιο Σολωμό**, ότι ήρθε στην κατάλληλη ώρα για να ψάλει τή λευτεριά. Ύπογραμμίζει ακόμα, πώς ο Δ. Σολωμός υπήρξε «αηδόνι και τής Πίστης»....

Άλλ' άς διαβάσουμε μερικούς από τούς στίχους του, τούς άφιερωμένους στόν ποιητή του έθνικού μας Ύμνου:

*«Γλυκόφωνε τραγουδιστή με τ' άκρι-
βά σου δώρα,
σοφά σ' άνάστησε ο Θεός στην πιό κα-
τάλληλη ώρα,
χαρούμενος να τραγουδάς τή λευτεριά
του Γένους.
Τάχα ποιόν ύμνο Λευτεριάς να λέ' ή
ψυχή σου τώρα,
σ' όμορφους κόσμους ήθικούς άγγελικ-
κά πλασμένους;*

*Τραγούδια μεγαλόφωνα σαν Πίνδαρος
άρχίνα,
πλέξε στεφάνια άμάραντα με στίχους
και με κρίνα.
Άηδόνι και τής Πίστης μας και τής
Έλευθερίας,
τά μύρια πνεύματα που άκοϋν θ' άνα-
σκιρτούν κι έκείνα
στην πύλη την όλόχρυση τής Παντο-
δυναμίας».*

Ο Γ. Βερίτης, κοντά στο Δ. Σολωμό, έχει τραγουδίσει και τόν συνωνυμό του, τόν **Άλέξανδρο Παπαδιαμάντη**. Δέν θα παρουσιάσουμε όλο τó ποιήμα του, που άποτελείται από έξη πεντάστιχα. Θα περιορισθούμε στους πιό δυνατούς χαρακτηρισμούς, που έχει κάνει για τόν «Άγιο τών Γραμμάτων» μας. Έδω πρέπει άκόμα να σημειώσουμε ότι μάς έχει δώσει και πεζά κείμενα, όπου παρουσιάζει με δύναμη τó έργο τών δυό Άλεξάνδρων: Παπαδιαμάντη και Μωραϊτίδη.

Άλλ' άς γυρίσουμε στο ποιήμα του, που τó επιγράφει «Παπαδιαμάντης». Χαρακτηριστικά δυό σημεία του. Τό ένα εί-

ναι ή όμολογία του Γ. Βερίτη, που στην έποχή μας έχει κλονιστεί ή Πίστη, που ύμνησε ό Παπαδιαμάντης. Και τό άλλο είναι οί έπανειλημένες ποιητικές άναφορές του στην πολύπλευρη προσφορά του Σκιαθίτη Πεζογράφου στα γράμματα και στο Γένος μας, με άποκορύφωμα εκείνο τό υπέροχο, άνεπανάληπτο «κοιμήσου, Κυρ-΄Αλέξανδρε, γλυκά κι άθώα κοιμήσου» Δείχνει τούτος ό στίχος τούς κοινοούς παλμούς, τίς θείες δονήσεις τών δυό ΄Αλεξάνδρων. Ήπαλαν οί καρδιές τους στο ίδιο ουράνιο πεντάγραμμο. Ήζησαν τούς θεϊκούς όραματισμούς, και ό καθένας με τόν τρόπο του και άνάλογα με τίς συνθήκες τής έποχής τους, έδωσαν τήν μαρτυρία τους. Γι' αυτό ό μεταγενέστερος, ό ΄Αλέξανδρος Γκιάλας, ό Χιώτης, ένιωσε τόσο πολύ τόν Σκιαθίτη ΄Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη, κι' έπηρεάστηκε άπό τή μορφή και τό έργο του. Κι' άν ό Θεός του χάριζε περισσότερα χρόνια ίσως σε πολλά θά άκολουθούσε «τόν ΄Αγιο τών Έλληνικών Γραμμάτων».

Νά τρεις στροφές άπό τό ποιήμα του:

«Τών πονεμένων νοσταλγών νοσταλγική τραγουδιστή,
τόν πόνο μου ήρθα νά σου πώ, πάρε χαρτί και γράφε.
΄Η Πίστη που ύμνησες έσύ μέσα μας έχει κλονισθεί!
κι έμεϊς που σε θαυμάζουμε δέν έχουμε καρδιά πιστή,
ώ τών άγνων και πράων ψυχών φίλε,
άδελφέ, ζωγράφε!....

Κοιμήσου, Κυρ-΄Αλέξανδρε, γλυκά κι' άθώα κοιμήσου.
΄Αγαπημένη μέσα μας ζει πάντα ή θύμησή σου.
Κι' εύλαβικές Σκιαθίτισσες - τά σπίτια τους γιαλό-γιαλό -
τό Μελαχρώ, τό Διόμικο, τό Μαθηνώ και τό Λαλιώ,
στ' άποσπερνό θυμιάτισμα θυμούνται τήν ψυχή σου.

Κοιμήσου, Κυρ-΄Αλέξανδρε, γλυκά κι' άθώα κοιμήσου,
στην άγκαλιά που σ' άνοιξε τό μα-

γι κò νησι σου.

Θεική γαλήνη άς άπλωθει στο μνήμα σου τριγύρω,
κι' άς τό χαϊδεύει τής στεριάς και του πελάου τό μύρο.
Κοιμήσου, Κυρ-΄Αλέξανδρε, στους κόσμους τών όνειρων.

* * *

Ήνα άπό τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ποιητή Γ. Βερίτη, ήταν κι' ή άγάπη του και ή έμβάθυνσή του στο θέμα τής έπιστροφής του άνθρώπου στις «Πηγές τών ΄Υδάτων». Και σε πεζά του κείμενα, και σε ποιήματά του, ό «γυρισμός» του άσώτου γιου στο παλάτι του Πατέρα κυριαρχεί. Ήταν θέμα που τό άγαπούσε και τό τόνισε με εκείνο τό υπέροχο «Ζητώντας τό φώς» ή με τό άλλο του ποιήμα «Γυρισμός», αλλά και σ' άλλες εύκαιρίες τραγούδησε τήν κατάπτωση του άνθρώπου, όταν άπομακρύνεται άπό τό Θεό και τή χαρά και τήν εύτυχία, που νιώθει τήν ώρα τής έπιστροφής στον Θεό Πατέρα....

Ήστώσο ένα μόνο ποιήμα έχουμε άφιερωμένο σ' ΄Εναν, που γύρισε στο Θεό. Πρόκειται για τό ποιήμα του «Στόν ΄Ερνέστο Ψυχάρη». Στόν Ψυχάρη που ήταν γιός του Γιάννη Ψυχάρη και έγγονός του Ρενάν. ΄Ο ΄Ερνέστος Ψυχάρης, άφου περιπλανήθηκε στο κακό και στην άμαρτία, άνεγνώρισε πώς ένας δρόμος υπάρχει: ό δρόμος που οδηγεί στο Παλάτι του Θεού. ΄Ο Γ. Βερίτης είχε έμβαθύνει στην πνευματική περιπέτεια του ΄Ερνέστου Ψυχάρη, που μάς τήν έδωσε και σε στίχους.

Νά λίγες στροφές κι' άπό τούτο του τό ποιήμα:

«Κι' άν με πείσμα σου τό άρνήθηκαν, γιατί θέλαν μακρυνά Του νά ζουσες, με πείσμα και συ τό άναζήτησες τής άλήθειας τό φώς που ποθούσες....

Και σαν ήρθε γλυκό τό ξημέρωμα, - ώ χαράς σου άνεκκλήτητος μοίρα! - κάποιων άδυτων ήλιων μηνύματα σουφερε ή αυρα λουσμένη στα μύρα....

Κι' έναν ύμνο θερμό, απαλοτόνιστον,
έτραγουδήσες τότε έσύ,
πού έναρμόνιο τόν ήχο γλυκόλεγε
κι' ή ψυχή σου σαν άρπα χρυσή.

Κι' ήτον ύμνος στο φώς τὸ τραγούδι
σου,
μεγαλόπνοος διθύραμβος ήτον,
κι' ήρθαν άγγελιοι άγνοϊ και πανάλα-
φροϊ
την αυγή και τὸ πήραν μαζί των.

Και σέ λίγο άπαλοϊ ξαναγύρισαν
και σέ πήραν κι' έσέ στα φτερά των,
και σέ πήραν σέ τόπους όλόλαμπρους,
στην τρανή κι' υπερουσία χαρά των.

"Ολοι έσεις πὸ σās είπεν αδέλφια
του,
τραγουδήστε μαζί μου και πέστε:
σαν τὸ άθάνατο φώς νάσαι άθάνατος,
ὦ λευκὲ αδελφέ μας, Έρνέστε!»

Μόνο στὸν Έρνέστο Ψυχάρη έχει ά-
φιερῶσει και δεύτερο ποιήμα ὁ Γ. Βερί-
της. Και φέρνει και τὸ δεύτερο ποιήμα
του την ίδια έπιγραφή «Έρνέστος Ψυχάρη-
ς». Θά μπορούσε νά έπισημάνει κανείς
κάποιες έπαναλήψεις στο θέμα τῆς έπι-
στροφῆς. Ὅστοςόσο ὅμως έχουμε και νέα
στοιχεϊά, με τὰ ὁποϊα τονίζει τις «ανελέ-
ητες μόρες» πὸ δοκίμασε ὁ Έρνέστος
Ψυχάρης μακρυνά από τὸ Θεό, αλλά και
την βαθιά ευτυχία πὸ εἶχε σε τις θεϊκές
πηγές τῶν Ὑδάτων. Ἐνίωσε τῆ δροσιά,
πὸ χαρίζει στο διωασμένο διαβάτη τοῦ
«Έλέους ή Πηγῆ». Εἶναι συνάντηση τοῦ
άποστάτη ανθρώπου με τὸν Πατέρα, πὸ
τὸν περιμένει. Εἶναι οἱ μεγάλες στιγμές
στην πνευματικῆ πορεία τῆς ψυχῆς!.....

Ἄλλ' ἄς διαβάσουμε κι' από αυτό τὸ
ποιήμα τέσσερες στροφές, από τις ὀκτώ
πὸ έχει:

«Σάν τὸ πουλί πὸ δέρνεται στα βρά-
χια τῆς άκτῆς,
σέ τρικυμίας και σέ νυχτιάς μελανια-
σμένες ὥρες,
έτσι και σένα σου έμελλε για χρόνια νά
δαρτεῖς
στης άνεμοθύελλας την ὀργή, στίς

κρύες και μαῦρες χῶρες
και στης ψυχῆς τις πὸ σκληρές, τις ά-
νελέητες μόρες....

Ἄνάμεσα οὐρανοῦ και γῆς, στα περίο-
ρα τοῦ άβύσσου,
στην άκρην άκρη τῆς ζωῆς πὸ δέ με
βλέπει μάτι,
εδῶ συναπαντήθηκα, Έλέους Πηγῆ,
μαζί σου.
Ἔ! τι δροσιά πὸ χάρισες στο διωα-
λέο διαβάτη,
κι' ὦ, τὰ λουλούδια πὸ έκαμες στην
έρμη γῆ ν' άνθίσουν!

Λοιπόν, υπάρχουν; Κι' εἶσαι Σὸ πὸν τ'
άστρα έχεις παλάτια,
κι' άνθοβολοῦν στο διάβα σου τῶν οὐ-
ρανῶν τὰ πλάτια.
Μά, ὦ θαῦμα! Τόσο πὸ έψαξαν ὀλοῦ-
θε νά σέ βροῦν,
άπελπισμένα γύριζαν τὰ χωματένια
μάτια.
Και νά, Σέ βρίσκω στο ξύλο ενός Σταυ-
ροῦ!

Θά γονατίσω, και δειλά θά ὑψῶσω μου
τὰ χέρια.
Πετᾶτε γύρω έδεμικά χιονάτα περιστέ-
ρια.
Τὸν βρῆκα! Κι' ήτανε καθῶς τὸν ήθελ'
ή ψυχή μου!
Ἄνθη, κρατεῖστε την πνοή, άηδόνια,
φλοῖσβοι, άστέρια,
την ὥρα τούτη πὸ θά πῶ την πρώτη
προσευχή μου!»

* * *

Στὸ σημείο αυτό θά πρέπει νά θυμηθοῦ-
με τὸ μεγάλο ποιήμα τοῦ Γ. Βερίτη, πὸ
έχει άφιερῶσει στὸν πνευματικὸ Ἠγέτη
τοῦ νεοελληνικοῦ χριστιανικοῦ έργου,
στὸν π. **Εὐσέβιο Ματθόπουλο**. Τὸ ποιή-
μα αυτό, πὸ άποτελεῖται από εἴκοσι τέσ-
σερα τετράστιχα, έχει τὸ χαρακτηριστι-
κὸ τίτλο «Ἄλα για τῆ δόξα τοῦ Χρι-
στοῦ».

Εἶναι ένα από τὰ πὸ γνωστὰ ποιήμα-
τα τοῦ Γ. Βερίτη και έχει μελοποιηθεῖ, ὅ-
πως και πολλὰ άλλα ποιήματά του, από

τὸν μουσικολόγο Ἀπόστολο Βαλλην-
δρᾶ. Τραγουδιέται, ὅπου ὑπάρχουν Ἑλ-
ληνες, πὺ γνώρισαν ἢ καὶ γαλουχήθη-
καν στὶς τάξεις τῆς πνευματικῆς αὐτῆς
προσπάθειας, πὺ ὀγδόντα τόσα χρόνια
συνεχίζεται στοὺς κόλπους τῆς Ὁρθόδο-
ξης Ἐκκλησίας μας....

Τὸ θέμα μας, ὅμως, εἶναι τὸ ποιῆμα,
πὺ μᾶς παρουσιάζει ζωντανὰ καὶ λυρι-
κὰ τὴν πορεία καὶ τὴν προσφορά στὸ Γέ-
νος μας, τοῦ ἀκαταπόνητου «λευίτη»,
πὺ ἔσπειρε τὸ «λόγο τοῦ Θεοῦ» στὸν ἑλ-
λαδικὸ χῶρο στὶς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας.
Τὸν περιγράφει νὰ ξακινάει σὰ νεαρὸ
βλαστάρι, νὰ τὰ πουλάει ὅλα, νὰ ἀγορά-
ζει τὸ «ἀτίμητο μαργαριτάρι» καὶ χωρὶς
νὰ κοιτάει τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ καλὸ τῆς
Ἐκκλησίας νὰ σπέρνει σὲ βουνὰ καὶ σὲ
λαγκάδια τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ.

Νὰ λίγες χαρακτηριστικὲς στροφές:

«Ὅλα γιὰ τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ !

νὰ το τὸ μεγάλο σύνθημά σου.

Ὅλα γιὰ τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ,

ἀπ' τὰ πρῶτα χρόνια ὡς τὰ στερνὰ
σου...

Παίρνεις τ' ἀποστόλου τὸ ραβδί,
σὰν βοσκὸς πὺ φεύγει ἀπ' τὸ κοπάδι,
τὸ χαμένο πρόβατο νὰ βρεῖ,
καὶ γυρνᾷ στὴ νύχτα, στὸ σκοτάδι...

Παίρνεις τὸ ραβδί σου καὶ περνᾷς
θάλασσες, στεριές, ποτάμια, δάση,
νᾶβρης τὶς ψυχές πὺ ὁ σατανᾷς
σὲ φριχτὲς παγίδες ἔχει πιάσει...

Νὰ καὶ τὸ δισάκι τοῦ σοπριᾶ !

Πρόθυμα στὸν ὦμο σου τὸ παίρνεις,

καὶ γυρνῶντας πόλεις καὶ χωριά,
τὸν καλὸ τὸ σπόρο ὀλοῦθε σπέρνεις.

Ἄφθονος ὁ λόγος πὺ σκορπᾷς,
μπαίνει στὶς ψυχές καὶ τὶς ἀγνίζει.

Πλούσιος ὁ καρπὸς ὅπου κι' ἂν πᾶς.
Ρόζιασε τὸ χέρι νὰ θερίζη!

Οὔτε σὰν ἀχνὸς δὲν σοῦ περνᾷ
στὸ μυαλὸ ὑψηλὴ καὶ μάταιη σκέψη·
ὡς τὴν ὑστερὴ ὥρα ταπεινὰ
στοῦ Θεοῦ τὸ ἔργο ἔχεις δουλέψει.

Ὅλα γιὰ τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ !

Τίποτα δὲν κράτησες γιὰ σένα.

Κι' ἔμοιασες τοῦ δούλου τοῦ πιστοῦ
ποῦφυγεν ὁ Ρήγας του στὰ ξένα».

Καὶ τελειώνει ὁ Γ.Βερίτης τὸ θαυμάσιο
τραγούδι του στὸν «Γέροντα» μὲ μεγα-
λόπνοες στροφές, ἀντάξιες τοῦ προσώ-
που, πὺ ὑμνεῖ. Λέει:

«Πέρνα τώρα, Γέροντα, στὸ Φῶς,

ζῆσε στὴ χαρὰ τοῦ Παραδείσου.

Πλούσιος πὺ σὲ πρόσμενε μισθός!

Ὅλη τούτη ἡ δόξα ἔναι δική σου!

Ψάλλε τώρα ὀλόχαρος μαζί

μὲ χοροὺς ἀγίων, σεμνέ, λευίτη.

Ἄσβηστη στὴ μνήμη μας θὰ ζῆ,

ἡ μορφὴ σου, ὀλόλευκε πρεσβύτη...»

(Συνεχίζεται)

π. ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

Ένα πρόβλημα· πολλές λύσεις. Η αντίπαπαγορευτική πολιτική

Αυτό ήταν το θέμα συνεδρίου από 18 - 19 Νοεμβρίου π.έ., στο Ζάππειο Μέγαρο Αθηνών.

Το Συνέδριο αυτό το όργωνσε η ΕΣΕΑΝ (= Έπιτροπή Σωστής Ένημέρωσης για την Άντιμετώπιση τών Ναρκωτικών), με τη συμπαράσταση της «Διεθνούς Άντιαπαγορευτικής Ένωσης» (L.I.A. = Lega Interazionale Antiproibizionista), που ιδρύθηκε στη Ρώμη τόν Άπρίλιο του 1989 από την CORA (= Ένωση Έναντίον της Άπαγόρευσης) της Ιταλίας, την όποια ίδρυσαν τρία (3) μέλη του Ριζοσπαστικού Κόμματος της Ιταλίας, (μέλος του όποιου και ή γνωστή Τσιτσολίνα). Η CORA αυτή, «κατέβηκε» στις Εύρωεκλογές του 1989, με άποκλειστικό θέμα την πολιτική άπέναντι στο πρόβλημα τών ναρκωτικών, δηλαδή την άποποινικοποίηση τους και την άντιαπαγορευτική πολιτική. Και εξέλεξε ως Εύρωβουλευτή τόν Μάρκο Ταράντας, ένα έκ τών τριών ιδρυτών της CORA. Πρόεδρος της L.I.A. δηλαδή της «Διεθνούς Άντιαπαγορευτικής Ένωσης» εξέλεγε ή ότερος τών τριών ιδρυτών της CORA, ό Τζιανκάρλο Άρνάο, ό όποιος υπήρξε και ό κεντρικός όμιλητής στο συνέδριο του Ζαππείου.

Οί δύο, λοιπόν, αυτές όργανώσεις, ΕΣΕΑΝ και L.I.A., προτείνουν:

α. την άποποινικοποίηση της χρήσης τών ναρκωτικών

β. τόν διαχωρισμό τους σε «μαλακά» και «σκληρά» και,

γ. τη διάθεση της ήρωίνης στους έξαρτημένους, κάτω από κρατικοϋγειονομικό έλεγχο, με σκοπό να κτυπηθεί τόν παράνομο έμποριο, να σταματήσουν οι θάνατοι από υπερβολική δόση και ή μετάδοση του AIDS με τις σύριγγες.

Ολα δε αυτά, ξεκινούν με βάση την άποψη ότι «ό όλοένα αυξανόμενος αριθμός τών χρηστών σε όλόκληρο τόν κόσμο καταδεικνύει άκριβώς την χρεωκοπία της έφαρμοζομένης κατασταλτικής πολιτικής». Υποστηρίχθηκε μάλιστα ότι «ή άπαγόρευση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών είναι άπαγόρευση της αυτοδιάθεσης του κεφαλιού - ή του ψυχισμού τών πολιτών».

Έπ' αυτών οι άπαντήσεις είναι άπλές και κρυστάλλινες.

Α'. Η άποποινικοποίηση της χρήσης

Έπι του θέματος αυτού υπάρχουν πολλές, μέχρι και διαμετρικά αντίθετες, άπόψεις. Υπάρχει και άνάλογη έπιχειρηματολογία για την κάθε μία από αυτές, ή όποια, μεμονωμένα λαμβανομένη, φαίνεται πειστική. Υπάρχουν και άντικρούσεις εις τα τέτοια έπιχειρήματα, οι όποιες, και αυτές, με τη σειρά τους πείθουν για τους κινδύνους από μια κάποια όποιαδήποτε άποποινικοποίηση. Με άποτελέσματα, τα «υπέρ» και τα «κατά» να δημιουργούν διαταγμούς και πιό φιλελεύθερες τοποθετήσεις.

Όμως, ή «Έξεταστική Έπιτροπή για τόν πρόβλημα τών ναρκωτικών στις χώρες της Εύρωπαϊκής Κοινότητας» έκ μέρους του Εύρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ύστερα από μία διεξοδική έρευνα του θέματος αυτού σε βάθος και πλάτος, κατέληξε σε συγκεκριμένα συμπεράσματα, τα όποια ψηφίστηκαν από τόν Εύρωπαϊκό Κοινοβούλιο με ψήφους 261 «υπέρ», 6 «κατά» και 3 «άποχές». «Κατά», έψηφισε και ή Ιταλίδα Εύρωβουλευτής, τότε.

Η «Έξεταστική Έπιτροπή του Κοινοβουλίου», άφου έλαβε ύπ' όψη της τα

πάντα, και όλες τις προτάσεις για την αποποινικοποίηση και για την νομιμοποίηση των ναρκωτικών, απείρως δε περισσότερες από όσες αναφέρθηκαν στο Συνέδριο του Ζαπτείου, διετύπωσε την ήδη ψηφισμένη πλέον απόφαση του άρθρου 121:

«Καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η νομιμοποίηση της ήρωϊνης ή της κοκαΐνης πρέπει να αποκλεισθεί κατηγορηματικά, επειδή η ευρύτερη διάθεση των εν λόγω ναρκωτικών περικλείει τον κίνδυνο να αυξηθεί ο αριθμός των τοξικομανών».

Β'. Διαχωρισμός σε «μαλακά» και «σκληρά»

Έπ' αυτού η Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου διαλαμβάνει:

«Έχοντας σταθμίσει τα επιχειρήματα υπέρ και κατά της νομιμοποίησης και έχοντας λάβει υπ' όψη τα πειράματα φιλελευθεροποίησης σε όλο τον κόσμο, προτείνουμε να εξακολουθήσει η κάνναβις (δηλ. χασίς και μαριχουάνα) να είναι παράνομο ναρκωτικό» (άρθρο 122).

Και η πρόταση αυτή ψηφίστηκε από τις χώρες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με τις 261 ψήφους υπέρ, 6 κατά και 3 άποχές.

Άλλα και ο νόμος 1729/87, όσο «ανάηρος», «άναποτελεσματικός» και «διάτρητος» κι' αν είναι, και όσο και αν «έφερε τους δικαστές σε αδιέξοδο», διότι «διευκολύνει το εμπόριο και τη διάδοση των ναρκωτικών», ο νόμος αυτός δεν κάνει καμιά διάκριση και δεν αναφέρει καν τις λέξεις «μαλακά» ή «σκληρά», έφ' όσον η Χώρα μας έχει προσχωρήσει στις διεθνείς συμβάσεις και οφείλει να σέβεται την υπογραφή της.

Υπάρχει, βεβαίως, διαφορά στην ένταση δράσεως μεταξύ των «σκληρών» (π.χ. ήρωϊνη) και των «έλαφρών» και με το χαρακτηρισμό αυτόν αναφερόμαστε σχεδόν κατά κανόνα, στο χασίς και στην μαριχουάνα. Το πρώτο όμως ερώτημα που θα έπρεπε να απαντηθεί είναι: πόσο άθωα είναι άραγε τα «έλαφρά» ή «μαλακά» αυτά ναρκωτικά;

Το χασίς, γνωστό από μακρού, το χρησιμοποιούσαν παλαιότερα άνθρωποι «χαμηλής κοινωνικής στάθμης» και ο χαρακτηρισμός κίτσιου ως «χασικλή» ήταν περίπου συνώνυμος του έγκληματια. Και η γαλλική λέξη assassin, δηλαδή «δολοφόνος» ετυμολογείται από τις αραβικές λέξεις: Haschisch = χασίς και Haschischin = δολοφόνος.

Η μαριχουάνα, διαδόθηκε ευρύτατα ύστερα από την εξέγερση των φοιτητών στο Πανεπιστήμιο Βερκελευ το 1965.

Από την ευρύτατη αυτή διάδοση προέκυψε α) ότι είχαν παρατοπισθεί τα ευνόικα στοιχεία και β) ότι άποσιωπήθηκαν τα δυσμενή για τη μαριχουάνα δεδομένα ή, έστω, ότι αυτά δεν ήταν γνωστά προηγουμένως. Μάλιστα, η μεγαλύτερη διάδοσή της έκανε εμφανέστερα τα άποτελέσματά της, ώστε πολλοί άρχισαν να όμιλούν για μια επικίνδυνη «έπιδημία». Από αυτά, όπως ήταν αναμενόμενο, προέκυψε η ανάγκη για έρευνες σε διεθνή κλίμακα, στις όποιες πήραν μέρος έπιστήμονες από τους πλέον ειδικούς σ' όλο τον κόσμο. Και, τα άποτελέσματα των έρευνών για το χασίς και τη μαριχουάνα είναι τρομερά, όπως θα δούμε στη συνέχεια.

Γ'. Η διάθεση της ήρωϊνης στους έξαρτημένους υπό κρατικό έλεγχο

Είναι πολύ καλά γνωστό ότι:

α) Σε χώρες, όπως η Όλλανδία, ή Ίσπανία και η Σουηδία όπου εφαρμόστηκε για μικρά χρονικά διαστήματα πολιτική πιό φιλελεύθερη όσον άφορά στη διάθεση των ναρκωτικών, σημειώθηκε μεγάλη αύξηση του άριθμού των τοξικομανών.

β) Σε χώρες όπου η ήρωϊνη είναι περισσότερο προσιτή, π.χ. σε σημεία διαμετακομίσεως, όπως το Καράτσι του Πακιστάν, ο πληθυσμός έχει καταστεί σε άπελπιστικό βαθμό δέσμιος της τοξικομανίας.

γ) Στην Ευρώπη, όπου η ήρωϊνη άποτελεί άκόμη το κυριότερο ναρκωτικό που μαστίζει τους νέους ανθρώπους, άπεδείχθη ότι η νόμιμη διάθεση ναρκωτικών σε

καταχωρημένους σε μητρώα τοξικομανείς, δεν λύνει το πρόβλημα. Αυτοί μάλιστα που παίρνουν ναρκωτικά μ' αυτόν τον τρόπο, με τα χρήματα που διαθέτουν αγοράζουν επιπρόσθετες ποσότητες και καταντούν σε συντομότερο χρονικό διάστημα βαρύτεροι και των τελευταίων σταδίων τοξικομανείς, σέρνοντας μαζί τους και όλα εκείνα τα στοιχεία τα οποία ή τέτοια τακτική, όπως λανθασμένα πιστεύεται από τους οργανωτές του Συνεδρίου, μπορεί να θεραπεύσει.

δ) Ποιά νόμιμη αρχή, άλλωστε, θα ήταν διατεθειμένη πλέον να επιτρέψει τη χορήγηση μιάς τόσο έθιστικής ουσίας, όπως ή ηρωίνη, και αθριο, ένδεχομένως, της κοκαΐνης που είναι περισσότερο και άμεσως έθιστική, με τις ήδη γνωστές συνέπειες για ψυχαναγκαστική χρήση, με την τρομακτική αύξηση της εγκληματικότητας; Κι' αν ακόμη κάποιιοι πολιτικοί υίοθετοῦσαν μιά τέτοια τακτική, θα έπρεπε να συνειδητοποιήσουν ότι καμμιά πολιτεία δεν είναι εύκολο να απαλλαγεί από τις ευθύνες της έναντι του προβλήματος και των αιτίων τα οποία το δημιουργούν, ρίχνοντας ή ίδια τους πολίτες της στον Μολώχ των ναρκωτικών. Είμαστε δε υποχρεωμένοι να ακούσουμε τη φωνή διαμαρτυρίας ενός πρώην τοξικομανούς ο οποίος αγωνίζεται σκληρά για να κρατηθεί «καθαρός»:

«Αν το κράτος, διακηρύττε, αρχίσει να χορηγεί ναρκωτικά, οί χρήστες θα επαναπαυθούν και δεν θα κάνουν καμμιά προσπάθεια να αποτοξινωθούν, έξ αιτίας των εύκολιων έξασφαλίσεως της δόσης».

Όσον αφορά τη χορήγηση της ήρωϊνης από το κράτος για τον περιορισμό του AIDS, ή επιχειρηματολογία είναι πολύ σαθρή. Όμως ως δώσει το κράτος δωρεάν τις σύριγγες «μιάς χρήσεως» και αυτό αρκεί, πράγμα άλλωστε το οποίο κάνουν και μόνοι τους πλέον οί τοξικομανείς. Δεν υπάρχει δε καμμιά ανάγκη να γίνει το κράτος χορηγός και της ήρωϊνης. Άς μη γίνονται τα τόσο άπλά θέματα, δυσκολότερα.

Τα παραδείγματα από άλλες χώρες

Είναι πολύ ενδιαφέρουσα ή αλλαγή τακτικής σε άλλες χώρες οί όποιες είχαν φθάσει σε κάποια μεγαλύτερη ανοχή του νόμου και φιλελευθεροποίηση.

α) Η Σουηδία άλλαξε τους νόμους της επί το αυστηρότερο.

β) Η Ίσπανία διά νέου νόμου κατήργησε εκείνον του 1983 που νομιμοποίησε τη χρήση του χασίς και της μαριχουάνας επί μία διετία, διότι προέκυψαν πολλά δυσάρεστα, μεταξύ των οποίων και ή αύξηση του αριθμού των τοξικομανών στην ήρωϊνη, έφ' όσον προέκυψε ότι 96% των νέων ήρωϊνομανών στη χώρα, ήσαν άτομα που άρχισαν με τα δήθεν «μαλακά» αυτά ναρκωτικά, τα όποια, άτυχώς, έκαναν άπλώς «μαλακότερο» ή εύκολότερο το δρόμο προς την χώρα των ναρκωτικών, έν γενεί.

γ) Οί Η.Π.Α., σε πολλές από τις όποιες τα ναρκωτικά κυκλοφορούσαν περισσότερο από όσοδήποτε άλλοτε έλευθερα, έχουν πρό διμήνου ποινικοποιήσει τη χρήση επί το αυστηρότερο και, μάλιστα, με ποινές έξαντλητικές και άποθαρρυντικές για τον χρήστη.

δ) Στην Ίταλία, όπου «ή νομοθεσία μέχρι σήμερα ήταν αρκετά προοδευτική στην αντιμετώπιση των τοξικομανών και σ' όλα τα κρατικά Νοσοκομεία λειτουργούν κέντρα περιθαλψης και προγράμματα άποθεραπείας», στην Ίταλία, λοιπόν, από όπου ξεκίνησε ή Διεθνής Άντιαπαγορευτική Ένωση και έξέλεξε και Εύρωβουλευτή, «συζητείται αυτές τις μέρες στην Ίταλική Γερουσία νομοσχέδιο που προβλέπει νέες αυστηρότερες ποινές για τους χρήστες των ναρκωτικών ουσιών». Όπως δε ήταν άναμενόμενο, ξεσηκώθηκαν οί 500.000 τοξικομανείς της Ίταλίας, ψηφοφόροι, κατά τεκμήριον, του Εύρωβουλευτου Μάρκος Τارانτας. Πώς όμως έγιναν τόσο πολλοί με την τόση φιλελευθεροποίηση της διάθεσης των ναρκωτικών και «με την τόσο προοδευτική νομοθεσία»; Και δεν άποτελούν αυτές οί πληροφορίες άναίρεση των επιχειρημάτων

και των θεσεων που εξετέθησαν στο Ζάππειο από τους Ιταλούς της Διεθνούς Αντιαπαγορευτικής Ένωσης και της Ένωσης Έναντίον της Απαγόρευσης του Ριζοσπαστικού Κόμματος της Ιταλίας; "Η μήπως θα ήταν πιο κατάλληλο να λεχθεί τό..... «των οικιών ύμών έμπιπραμένων ύμεις άδετε;»

‘Η άθωότητα (;) των «μαλακών» χασίς και μαριχουάνας*.

"Όσοι καταφεύγουν στο χασίς και τη μαριχουάνα, έπιθυμούν να άποκτήσουν μ' αυτά μια «εύχарιστη ψυχική διάθεση», να αισθανθούν «άνετα» άκόμη και σ' ένα έχθρικό περιβάλλον, «άπελευθερωμένοι» από άγχη και στενωχώριες, να επιτύχουν «άνετώτερα» κοινωνικές έπικοινωνίες και έπαφές, έφ' όσον μ' αυτές τις ουσίες «αυξάνεται και η τάση για συντροφικότητα» τόσο που να προσηλυτίζουν και άλλους στη χρήση τους.

"Όπως είπαμε, διαδόθηκε, η μαριχουάνα ιδιαίτερα, ευρύτερα ύστερα από την εξέγερση των φοιτητών στο Πανεπιστήμιο Berkley το 1965. Και η διάδοσή της έγινε ταχύτατα από Πανεπιστήμιο σε Πανεπιστήμιο από τη μια χώρα στην άλλη, στους ανθρώπους όλων των ηλικιών, όλων των κοινωνικών και οικονομικών στρωμάτων, σ' όλες τις βαθμίδες της κοινωνίας, σ' όλο τον κόσμο.

‘Από την ευρύτατη όμως αυτή χρήση έγινε φανερό ότι παρατονίσθηκαν τα ευνοϊκά στοιχεία και άποσιωπήθηκαν τα δυσμενή για τη μαριχουάνα δεδομένα. Μάλιστα, η μεγαλύτερη διάδοσή της έκανε έμφανεστερα τα βλαβερά άποτελέσματά της, ώστε πολλοί άρχισαν να όμιλούν και για μια επικίνδυνη «έπιδημία». Και νά! ποιά είναι τα άποτελέσματα, ύστερα ά-

πό έρευνες σε διεθνή κλίμακα, στις όποιες πήραν μέρος έπιστήμονες από τους πλέον ειδικούς σ' όλο τον κόσμο:

Τά άποτελέσματα των έρευνών.

Πιο συχνή είναι η δημιουργία μιας φανταστικής καταστάσεως σαν σε όνειρο: Οί ιδέες φαίνονται άσύνδετες, ανεξέλεγκτες, συνεχώς μεταβαλλόμενες, χωρίς ειρμό, χωρίς λογική συνέπεια. Ξεχασμένα πράγματα ξανάρχονται στη μνήμη και άλλα πρόσφατα ξεχνιούνται. ‘Η αντίληψη διαταράσσεται, ό χρόνος κυλά άργά και τά λεπτά φαίνονται σαν ώρες όλόκληρες, οί χώροι σαν να είναι πιο ευρύχωροι. Το άτομο βρίσκεται σε μια έξωπραγματική κατάσταση άφηρημάδας ή ευθυμίας, έχει έντονο τό αισθημα τό ήχου, των χρωμάτων και της ίδιας της δικής του παρουσίας. Τά σεξουαλικά ενδιαφέροντα έλαττώνονται, αλλά η αισθησιακή ευχαρίστηση μπορεί να παρουσιασθεί αυξημένη, από τό άργό κύλισμα τό χρόνου. Σε κάποιους ύπάρχει αισθημα ευεξίας, έντάσεως και ευχαριστήσεως που εκφράζεται σαν «άνεβασμα». ‘Ανεξέλεγκτα γέλια και φαιδρότητα είναι συχνά, άκόμα και με μικρά έρεθίσματα. "Όλα αυτά άκολουθούνται από παράξενες και μελαγχολικές όνειροπολήσεις. "Όχι σπάνια έχει κανείς τό αισθημα μιας διπλής προσωπικότητας και, με μεγάλες δόσεις, μπορεί να παρουσιασθεί ή εικόνα της τοξικής ψυχώσεως, όπως και παρανοϊκές καταστάσεις άποπροσωποποίησης, άκουστικές και όπτικές παραισθήσεις και άπώλεια της έσωτερικής έπιγνώσεως.

Ειδικότερα:

1. ‘Η τετραυδροκανναβινόλη έχει την τάση να συγκεντρώνεται στον έγκέφαλο όπου άνιχνεύεται και μια έβδομάδα, η και περισσότερο, ύστερα από τό κάπνισμα και ένός τσιγάρου μόνο, ώστε η δράση της στα έγκεφαλικά κύτταρα είναι παρατεταμένη. Με τη συχνή και μακροχρόνια χρήση προκαλεί βλάβες στα κύτταρα τό έγκε-

* Μαριχουάνα (άπό τό φυτό «Μαρία - Ιωάννα = Χουάνα), ονομάζονται τά φύλλα και τά θηλυκά λουλούδια (φούντα) τό φυτό «ίνδική κάνναβη» ενώ τό ρετσίνι τό φυτό αυτοό είναι τό χασίς (ή μαύρη), άπό τό όποιο λαμβάνεται τό χασισέλαιο. ‘Η μαριχουάνα και τό χασίς καπνίζονται. Τό χασίς είναι 8-10 φορές δραστικότερο από τη μαριχουάνα και η επίδραση τους όφείλεται σπίν δεξίόστροφη τετραυδροκανναβινόλη ή όποία δέν καταστρέφεται με τό θράσιμο, με τό γήσιμο ή τό μαγείρεμα.

φάλου (μέχρι και έγκεφαλική άτροφία) με αποτέλεσμα διαταραχές στις άνωτερες λειτουργίες της ανθρώπινης ύπαρξης, στη σκέψη, στην προσωπικότητα, στο ίδιο το πνεύμα. Άποπροσανατολίζει και προκαλεί, άκόμα και με 2 τσιγάρα την εβδομάδα, παθολογικούς τρόπους σκέψης, όμοιους με εκείνους των παρανοϊκών και τό «Amotivational Syndrome» με άπουσία κινήτρων και ένδιαφέροντος για τη ζωή ή για έπαγγελματικές δραστηριότητες, με πλήρη παθητικότητα, ραθυμία όπως εκείνη των ήμι-zombies, ανθρώπων δηλαδή ήμι-ηλιθίων με άπάθεια, ναθρότητα, άργή όμιλία, λήθαργο, βλάβη της κρίσεως, της συγκεντρώσεως και της μνήμης, κάνοντας τους ανθρώπους σωστά αυτόματα ή ρομπότ, με τρομερά κοινωνικά έπακόλουθα. Έτσι, ένδέχεται να δημιουργηθεί ένας νέος τύπος «πνευματικής καλλιέργειας», ό άνθρωπος της «νοοτροπίας της μαριχουάνας» με την έπιθυμία φυγής από την πραγματικότητα με έμφανή τόν κίνδυνο δημιουργίας ένδς συνεχώς αύξανόμενου πληθυσμού άνωρίμων και χωρίς έπαρκή έφόδια για τη ζωή ένηλίκων άτόμων, πολλά από τά όποια θά είναι άνίκανα να ζήσουν χωρίς οικονομική, κοινωνική ή κλινική ύποστήριξη.

Οί χρόνιοι χρήστες, πού μετά τη διακοπή παρουσιάζουν βελτίωση, παραμένουν με μόνιμες «γεροντικού τύπου» έγκεφαλικές διαταραχές και τη χαρακτηριστική κατάθλιψη, σωματικά, ψυχολογικά και κοινωνικά άνάπηροι.

2. Η τετραύδροκανναβινόλη άθροίζεται και στους γεννητικούς αδένες, όπου προκαλεί μείωση των όρμονών και έλάττωση της ζωτικότητας των σπερματοζωαρίων και του άριθμού τους, μέχρι και τό μηδέν, με κίνδυνο άκόμα και τη στέρωση.

3. Παραβλάπτει όσο καμμιά άλλη ούσία τη σύνθεση του RNA και του DNA πού είναι οί άκρογωνιαίοι λίθοι της ζωής, με αποτέλεσμα διαταραχές στη λειτουργία και τόν πολλαπλασιασμό των κυττάρων όλου του οργανισμού.

4. Αύξάνει τόν άριθμό των κυττάρων με έλαττωματικό χρωματοσωματικό

συμπλήρωμα, τά κατακερματισμένα χρωματοσώματα και, προκαλεί βλάβες στα γονίδια των χρωματοσωμάτων με κίνδυνο να γεννηθούν άνάπηρα ή έλαττωματικά παιδιά (σάν εκείνα της θαλιδομίδης, όπως προέκυψε από πειράματα σε ζώα).

5. Έλαττώνει κατά 40% ή και περισσότερο τόν άριθμό των Τλεμφοκυττάρων τά όποια είναι άπαραίτητα για την άνοσία και την άμυνα του οργανισμού στις διάφορες άρρώστιες. Η τέτοια έπίκτητη άνοσολογική ανεπάρκεια ύποβοηθεί στην έκδήλωση του A.I.D.S.

6. Αύξάνει στους χρόνιους χασισοπότες τά λεγόμενα «πλήκτρα τυμπάνου» ή «σώματα του BARR» μέχρι και 60% στα λευκά αίμοσφαίρια του 61% των άρρένων, ένώ φυσιολογικά είναι μηδέν μέχρι σπανιώτατα και μόνον στις γυναίκες άνευρίσκονται σε ποσοστό μέχρι 7% ώστε άποτελούν χαρακτηριστικό γνώρισμα του γυναικείου αίματος. Η σημασία της έμφανίσεως του θηλυκού αυτού γνωρίσματος σε άρσενικά λευκά αίμοσφαίρια δέν έχει άκόμα διευκρινισθεί.

7. Τό χρόνο κάπνισμα της μαριχουάνας προκαλεί βλάβες στους πνεύμονες και μέσα σ' ένα χρόνο τόσες όσες τό κάπνισμα του κοινού καπνού σε 10 με 15 χρόνια. Με την τετραύδροκανναβινόλη προκαλείται καρκίνος σε πειραματόζωα, σε τρομερά μεγάλο ποσοστό.

Η χρήση της μαριχουάνας από 1-3 φορές την εβδομάδα, συνιστά τη «χρόνια» χρήση και, άν αυτό συνεχίζεται έπι 4 χρόνια, δημιουργεί τους «συστηματικούς» χρήστες. Προκαλεί έθισμό και ψυχική έξάρτηση. Δέν προκαλεί σωματική έξάρτηση και αυτό άποτελεί τό βασικό έπιχείρημα εκείνων πού ύποστηρίζουν τη νομιμοποίησή της. Όμως:

Έπειδή μεταβάλλει την ψυχική διάθεση, την αντίληψη και τη συναίσθηση και ή χρήση της βλάπτει, τόσο πολύ μάλιστα, τό άτομο και τό κοινωνικό σύνολο, ή μαριχουάνα κατατάσσεται μεταξύ των ναρκωτικών και ύπάγεται στις σχετικές άπαγορεύσεις. Τά αυτά ισχύουν και για τό χασίς, σύμφωνα και με τόν νόμο 1729/87 περί ναρκωτικών. Και άντιδρούν

στην νομιμοποίησή τους άκριβώς έ-
κείνοι οί όποιοί έχουν την μεταλύ-
τερη πείρα και γνωρίζουν καλύτερα
άπό όποιονδήποτε άλλον την άπειλή
μιάς όλοκληρωτικής βλάβης άπό τόν
μικρόκοσμο έως τόν μακρόκοσμο.
"Άλλωστε ή νομιμοποίησή τους, έ-
κτός τών άλλων, θα κατέστρεφε
στην πράξη και όλο τό Διεθνές Σύ-
στημα Έλέγχου τών Ναρκωτικών.
"Όπως δε άποδεικνύεται άπό άδιά-
σειστες στατιστικές μελέτες, ή μα-
ριχουάνα ύποβοηθεί και άνοίγει τό
δρόμο πρός άλλες σκληρότερες ναρ-
κωτικές ούσιες. Και όπου άπό τό
νόμο έπετράπει ή χρήση τους, άπέ-
τυχε.

Πολλοί άπό αυτούς πού βρίσκον-
ται στό Μαρμωτάν, κέντρο άπεξαρ-
τήσεως τοξικομανών ξεκίνησαν με
τό χασίς. Κατά τόν Διευθυντή του,
μάλιστα, Όλιβενστάϊν, ένας πού
χρησιμοποιεί χασίς έχει μία εύάλω-
τη προσωπικότητα και κινδυνεύει νά
προχωρήσει ώστε νά γίνει τελικά
τοξικομανής.

Στίς φυλακές του Κορυδαλλού,
κατά μία παλαιότερη έπικοινωνία, οί
59 άπό τούς 61 κρατούμένους για
ναρκωτικά, άρχισαν με τό χασίς
και την μαριχουάνα.
Στήν Ίσπανία, τό 96% τών νέων
τοξικομανών άρχισαν με τή χρήση
χασίς μετά την νομιμοποίηση τών
ναρκωτικών κατά τά έτη 1983-1984.

Άπό όλα αυτά προκύπτει ότι ό
«μύθος» περί τής «άθωότητας» τών
δήθεν «μαλακών» ναρκωτικών, χασίς
και μαριχουάνας, δέν εύσταθεί. Φαί-
νεται μάλιστα ότι ή όλη περί τό
θέμα «φιλολογία» έξυπηρετεί και άλλ-
λα συμφέροντα, έφ' όσον ή διακίνη-
σή τους γίνεται άπό τά ίδια κυκλώ-
ματα και ή χρήση τους είναι ή «θύ-
ρα εισόδου» και στά «σκληρότερα».

Έπιμύθιο

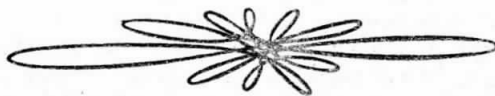
"Άς μη άυταπατώμεθα. Τό πρόβλημα
τών ναρκωτικών, όπως έπισημάνθηκε
και στό συνέδριο του Ζαπείου άπό κά-
ποιους πού είχαν διαφορετικές άπόψεις,
δέν άντιμετωπίζεται με τίς τρεις άναφερ-
θείσες βασικές πτυχές, οί όποίες άναπτύ-
χθηκαν άπό τούς βασικούς εισηγητές
του. «Σαφώς όχι» («Η Πρώτη»,
20-11-89).

Στό σημείο αυτό άς έπιτραπεί τό δι-
καίωμα νά διατυπωθεί άποψη ή όποία,
άλλωστε, άποτελεί και πεποίθηση πολ-
λών:

Θά πρέπει νά γίνει κοινή συνείδηση ό-
τι δέν είναι ή «άλφα» ή ή «βήτα» ούσία
σήμερα, και ή «γάμα» αύριο πού πάει
πρός τόν άνθρωπο, αλλά είναι ό άνθρω-
πος, ό έπιρρεπής και ό εύάλωτος, εκεί-
νος ό όποιος πάει πρός τά ναρκωτικά.
Και ό έπιρρεπής άνθρωπος, είτε άπό λό-
γους προσωπικούς, είτε άπό τό περιβάλ-
λον, είτε άπό την εύρύτερη κοινωνία, αυ-
τός είναι πού πρέπει νά γίνει τό κέντρο
τής προσοχής μας, ώστε νά καταστεί ά-
τρωτος άπό τά ναρκωτικά. Καλή είναι
και ή δίωξη και πρέπει νά γίνει άκόμη
καλλίτερη. Έπίσης, χρειάζονται και οί
νόμοι, πού όμως αυτοί πρέπει νά καλύ-
πτουν πληρέστερα τίς άνάγκες για την ά-
ποτελεσματικότερη άπόδοσή τους. Κα-
λή και ή θεραπευτική προσπάθεια, ή ό-
ποία βεβαίως δέν πρέπει νά μένει σε μο-
νολιθικές και στενοκέφαλες άντιλήψεις.
Προέχει όμως ή προσπάθεια πρός τόν
άνθρωπο, ώστε έτσι νά μειωθεί και ή ζή-
τηση. Όπότε και τό έμπόριο θα καταπέ-
σει, έλλείψει άγοραστών. Όπωςδήποτε
δμως ή προσφορά του ναρκωτικού, όπως
αυτή την πρότεινε τό Συνέδριο του Ζα-
πείου, δέν άποτελεί τή λύση, αλλά όδη-
γεί στην καταστροφή!

ΑΘΑΝ. Β. ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ

Έπικ. Καθηγητής τής Ίατρικής
του Πανεπιστημίου Άθηνών

ΙΔΕΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Β'

Πώς όμως γίνονται οι ιδεολογίες; Με επιστημονική έρευνα; Όχι, βέβαια. Γίνονται από διαφόρους στοχαστές, οι οποίοι παρατηρούν τα τρωτά μιας κοινωνίας και γράφουν κάποια βιβλία με τα όποια τονίζουν τα τρωτά αυτά ή προτείνουν κάποιες κοινωνικές αλλαγές. Τα βιβλία τους προκαλούν στην αρχή κάποιες αντιδράσεις για τις τολμηρές ιδέες τους, για την προσβολή κάποιων θεσμών κ.λ.π. Μερικοί όμως ένθουσιάζονται από τις ιδέες αυτές, τις συστηματοποιούν, τις κάνουν ιδεολογία και τις διαδίδουν. Έπομένως δεν έγινε καμία έρευνα, αλλά διατυπώθηκαν απλώς μερικές υποκειμενικές γνώμες από κάποιους ανθρώπους με ισχυρή φαντασία, όξυνια και έκφραστική ικανότητα. Άρα δεν πρόκειται για επιστήμη. Γιατί ο επιστήμονας, για να φτιάξει μία θεωρία, κάνει έρευνες, πειράματα, μελέτες. Δεν στηρίζεται στη φαντασία του και στη συγγραφική του ικανότητα. Έπειτα ο επιστήμονας δεν δογματίζει, χρησιμοποιεί αποδείξεις και συζητεί τα πορίσματα των έρευνών του. Ακόμη και φιλόσοφοι, οι οποίοι δεν κάνουν επιστημονικές έρευνες και πειράματα, κάνουν πολλές μελέτες, προτού διατυπώσουν κάποια θεωρία, μελετούν τις θεωρίες των άλλων φιλοσόφων, βρίσκουν τις έλλειψεις τους και προτείνουν μία νέα θεωρία, τελειότερη κατά τη γνώμη τους.

Παρόλο που οι ιδεολογίες χρησιμοποιούν στοιχεία από τη φιλοσοφία και τις επιστήμες, δεν είναι ούτε φιλοσοφία ούτε επιστήμη, γιατί συχνά παραποιούν και τη φιλοσοφία και την επιστήμη, τις χρησιμοποιούν για την επίδιωξη πολιτικών στόχων. Μερικοί θεωρούν την ιδεολογία ως κάτι ανάλογο με τη θρησκεία, γιατί

στηρίζεται και αυτή στην πίστη. Άλλά η ιδεολογία δεν είναι ούτε θρησκεία, είναι ίσως ένα υποκατάστατο της θρησκείας. Και ίσως στην εποχή μας άκμάζουν οι ιδεολογίες, γιατί έχει εξασθενήσει ή θρησκευτική πίστη και οι άνθρωποι άναζητούν κάποιο υποκατάστατο της θρησκείας.

Σήμερα οι άνθρωποι χρειάζονται τα είδωλα, γιατί αισθάνονται άνασφάλεια ζώντας σ'ένα άχανές σύμπαν, σε μία άπάνθρωπη κοινωνία. Γι' αυτό ζητούν κάποιο στήριγμα μεταφυσικό, ήθικό, πνευματικό. Και επειδή έχει άτονήσει ή θρησκευτική πίστη, πολλοί καταφεύγουν στις ιδεολογίες, φανατίζονται με τις πολιτικές συζητήσεις και θεωρίες.

Άλλά οι ιδεολογίες δεν ίκανοποιούν το πνευματικό κενό, που άφήνει στην ψυχή ή έλλειψη της θρησκευτικής πίστεως. Γιατί ή ιδεολογία δεν είναι θρησκεία. Υπάρχουν πολλές διαφορές μεταξύ ιδεολογίας και θρησκείας. Θά άναφέρουμε τις κυριότερες. α) Η θρησκεία άναφέρεται στον υπερφυσικό κόσμο, σε μία υπερκόσμια πραγματικότητα, στο Θεό και στον πνευματικό κόσμο. Η ιδεολογία περιορίζεται στον αισθητό κόσμο, δεν άσχολεϊται με θρησκευτικά και μεταφυσικά θέματα, δεν έχει υπερβατικό στοιχείο. β) Η θρησκεία άποβλέπει στη σωτηρία του ανθρώπου, στη λύτρωσή του, στην έπίγεια και ούράνια εδαιμονία. Η ιδεολογία άσχολεϊται μόνο με κοσμικά θέματα και με την έξασφάλιση οικονομικών συμφερόντων. γ) Η θρησκεία άπαιτεί την τήρηση ήθικών κανόνων, άποβλέπει στην ήθική τελειοποίηση του ανθρώπου. Η ιδεολογία θεωρεί συνήθως τον άνθρωπο εκ φύσεως καλό και δεν φροντίζει για την ήθική άγωγή του. Και αυτό είναι

σφάλμα, γιατί παραγνωρίζει τον ανθρώπινο παράγοντα, από τον όποιο εξαρτάται ή επιτυχία κάθε συστήματος. Και ή έλλειψη αυτή έχει ως αποτέλεσμα την άποτυχία των περισσότερων πολιτικών προγραμμάτων και συστημάτων. δ) 'Η θρησκεία είναι τάση προς τὸ ἀπόλυτο, ἐπιθυμία ἐπικοινωνίας με τὸ Θεό. 'Η ιδεολογία είναι ἀνθρώπινο κατασκευάσμα, στηρίζεται στὸν ἄνθρωπο μόνο, είναι ἀνθρωποκεντρική. 'Ενὼ ή θρησκεία στηρίζεται ὄχι μόνο στὴν ἀνθρώπινη προσπάθεια, ἀλλὰ και στὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. ε) 'Η θρησκεία ἀπευθύνεται σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὄσχετα ἀπὸ κοινωνική τάξη, φύλο, χρώμα, ἐθνικότητα κ.λ.π. 'Η ιδεολογία ἀποβλέπει στὰ συμφέροντα μιᾶς κοινωνικῆς τάξεως.

***

Ίσχυρίζονται μερικοί ὅτι και ή θρησκεία είναι ιδεολογία και μάλιστα ψευδής, ὅτι είναι μία ἀπάτη. 'Ο Μάρξ τόνισε ὅτι κάθε ιδεολογία είναι ἀυταπάτη, και ή κυριώτερη μορφή ιδεολογικῆς πλάνης και ἀυταπάτης είναι ή θρησκεία. Και ὁ ψυχίατρος Φρόντ ἔγραψε βιβλίο με τίτλο «Τὸ μέλλον μιᾶς ἀυταπάτης», και ἀναφερόταν στὸ Χριστιανισμό. Θεωροῦσε τὴ θρησκεία ὡς ψυχική ἀρρώστια, ὡς παγκόσμια νεύρωση, ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ ἀπαλλάξει τὸν κόσμο ή ψυχανάλυση! Παράδοξο αὐτὸ νὰ θεωροῦνται ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὡς ψυχασθενεῖς! Είναι ἐντελῶς παράλογο και ἀνόητο. Παλαιότερα ὁ Βολταῖρος και ἄλλοι ὕλιστὲς εἶχαν προφητεύσει ὅτι σὲ λίγα χρόνια θὰ ἐκλείψει ή θρησκεία. Και σήμερα τὸ σπῖτι τοῦ Βολταίρου είναι τυπογραφεῖο, ὅπου τυπώνεται ή 'Αγία Γραφή. 'Η θρησκευτική πίστη, παρὰ τοὺς τόσους διωγμούς και τὶς ἀθεϊστικὲς προπαγάνδες είναι σήμερα παντοῦ ζωντανή. Οἱ ιδεολογίες ἔρχονται και παρέρχονται, τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα ὁμως παραμένει, γιατί είναι ἔμφυτο στὸν ἄνθρωπο.

'Ο Χριστιανισμὸς δὲν είναι ιδεολογία, γιατί στηρίζεται στὴ θεία ἀποκάλυψη. Δὲν είναι ἀνθρώπινο δημιούργημα, ἀλλὰ ἀποκάλυψη Θεοῦ. Οἱ ιδεολογίες είναι κατασκευάσματα τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ, στη-

ρίζονται κυρίως στὴ λογική. "Επειτα ὁ Χριστιανισμὸς ἀποβλέπει στὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς, στὴ λύτρωση τοῦ ἀνθρώπου, στὸν πνευματικὸ του προσανατολισμὸ. Δὲν ἀποβλέπει μόνο στὴ μέλλουσα ζωή, ἀλλὰ και στὴν παρούσα. Θέλει τὴν ἐπικράτηση τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ στὴ γῆ, τὴν διάδοση τῶν ἀρχῶν τῆς ἀγάπης, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀρετῆς, τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας. Και ὅλα αὐτὰ ἐπιδιώκει χωρὶς τὴ χρῆση βίας. 'Ενὼ οἱ ιδεολογίες ἐπιβάλλονται συχνὰ με τὴ βία, και ὅταν ἐπικρατοῦν ἐξοντώνουν τοὺς ἀντιπάλους τους. 'Ο Χριστιανισμὸς δὲν είναι ιδεολογία οὔτε ἀπλή γνώση ή σύστημα ιδεῶν. Είναι ἐσωτερική ἐμπειρία, ἐπικοινωνία με τὸ Θεό, τρόπος ζωῆς. Τὰ θρησκευτικὰ δόγματα δὲν ἀποτελοῦν ιδεολογικὸ σύστημα, ἀλλὰ είναι σύμβολα μυστικά, ὑποδηλώνουν θεϊκὲς, ὑπέρολογες ἀλήθειες, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ κατανοήσει τὸ ἀνθρώπινο λογικὸ.

'Επομένως οἱ ιδεολογίες δὲν είναι οὔτε φιλοσοφία, οὔτε ἐπιστήμη, οὔτε θρησκεία. Είναι ἀπλῶς συστήματα κοινωνικῶν και πολιτικῶν ιδεῶν, χρήσιμα κυρίως στοὺς πολιτικούς γιὰ τὴν κατάστροφή και ἐφαρμογή κάποιων πολιτικῶν συστημάτων και προγραμμάτων. Βοηθοῦν ἀκόμη και τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους στὸ νὰ κατανοήσουν τὰ κοινωνικά και πολιτικὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς τους και νὰ πάρουν κάποια θέση ἐναντὶ αὐτῶν. Προβληματίζουν τοὺς ἀνθρώπους, ὀξύνουν και προσανατολίζουν τὴ σκέψη τους. Δίνουν πολιτικὰ και κοινωνικά ἰδανικά, ὁράματα και σχέδια γιὰ τὸ μέλλον. Αὐτὰ ἀναζητᾶ κυρίως ή ψυχὴ τῶν νέων, ποὺ ρέπει πρὸς τὰ ἰδανικά και θέλει νὰ ἐργασθεῖ γιὰ ἓνα καλύτερο κόσμο. 'Ο ὑπαρξιστὴς φιλόσοφος Κίρκεγκααρντ εἶπε: «Τὸ ζήτημα είναι νὰ βρῶ μιὰ ἀλήθεια, ποὺ θὰ είναι ἀλήθεια γιὰ μένα, γιὰ τὴν ὁποία εἶμαι ἔτοιμος νὰ ζήσω ή νὰ πεθάνω». "Ίσως κάτι τέτοιο ζητοῦν οἱ νέοι σήμερα. "Ὅμως ὁ Κίρκεγκααρντ δὲν ἐννοοῦσε τὶς ιδεολογίες, ἀλλὰ τὶς μεταφυσικὲς ἀλήθειες, τὶς πνευματικὲς ἀξίες και τὰ πνευματικὰ ἰδανικά. Σ' αὐτὰ πρέπει ν' ἀφιερώνονται οἱ νέοι και ὅλοι οἱ ἄνθρωποι.

Πάντως, οι ιδεολογίες σήμερα διαδίδονται έντεχνα σ' ευρύτερα στρώματα του λαού, με τα διάφορα έντυπα και με τα μέσα μαζικής ενημερώσεως. Έτσι επηρεάζουν τη ζωή, τη νοοτροπία και τον τρόπο σκέψεως των ανθρώπων. Έπηρεάζουν ένιστε και μερικούς επιστήμονες και φιλοσόφους, οι όποιοι ένιστε με την επίδραση της ιδεολογίας τους παραποιούν την επιστήμη. Έπηρεάζουν τη λογοτεχνία και την τέχνη γενικά. Και οι καλλιτέχνες που αφιερώνονται στην υπηρεσία μιας ιδεολογίας, θεωρούνται και λέγονται στρατευμένοι. Η στρατευση αυτή όμως υποβιβάζει τὸ ἔργο τους, τὸ τυποποιεῖ, τὸ υποτάσσει σὲ πολιτικὲς σκοπιμότητες. Περισσότερο ἀπὸ ὅλα ἡ ιδεολογία ἐπηρεάζει τὴν πολιτικὴν ζωὴν. Καὶ ἂν ἡ ἐπίδραση δὲν ξεπερνᾷ τὰ λογικὰ ὄρια, ἀποβαίνει ὠφέλιμη, ὁδηγεῖ στὴν εἰρηνικὴ ἀντιπαράθεση τῶν ιδεῶν, στὸν πολιτικὸ προβληματισμό, στὴν τάση γιὰ βελτίωση τῆς κοινωνίας, στὴν πρόοδο. Ὅταν όμως ξεπερνᾷ τὰ ὄρια τῆς λογικῆς καὶ ἐξέπτεῖ τὰ πάθη, δημιουργεῖ μίση, διχασμό, ἐμφύλιες διαμάχες, πολέμους καὶ ἐπιφέρει ἄπειρα κακά.

Ἡ φανατικὴ προσήλωση σὲ ιδεολογίες ἔχει προξενήσει πολλὰ κακά στὴν ἀνθρωπότητα, ἔχει ἐπιφέρει τεράστιες καταστροφὲς καὶ συμφορὲς. Οἱ πιὸ βίαιοι πόλεμοι εἶναι οἱ ιδεολογικοί, γιατί φανατίζουν τοὺς ἀνθρώπους καὶ διεγείρουν μέσα τους βάρβαρα ἔνστικτα. Αὐτὸ τὸ εἶδαμε στὸν Β' παγκόσμιο πόλεμο μετὶς ἀγριότητες τῶν πιὸ πολιτισμένων λαῶν τῆς Εὐρώπης, τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Ἰταλῶν, ποὺ ἐξετράπησαν σὲ βάρβαρα πράξεις καὶ σ' ἐγκλήματα πρωτάκουστα, γιατί τυφλώθηκαν ἀπὸ τὴν ιδεολογίαν τοῦ φασισμού καὶ τοῦ ναζισμού. Οἱ ιδεολογίες φανατίζουν καὶ ένιστε ἐξαγριώνουν τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς κάνουν νὰ γίνονται χειρότεροι ἀπὸ τοὺς πιὸ επικίνδυνους ἐγκληματίες. Πρὶν ἀπὸ τέσσερις αἰῶνες ὁ Σαίξπηρ ἔγραφε: «Οἱ χειρότεροι κακοῦργοι σταματοῦσαν σὲ μιὰ δεκάδα ἀπὸ πτώματα, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ἰδεολογία». Μετὰ ἄλλα λόγια, ἂν εἶχαν οἱ κακοῦργοι ἰδεολογία, θὰ σκότωναν περισσότερους ἀνθρώπους, χωρὶς οἶκτο,

χωρὶς ἀνθρώπινα αἰσθήματα. Καὶ ὁ φιλόσοφος Χόμπερς τόνισε ὅτι «οἱ πόλεμοι γιὰ τὴν ἰδέαν εἶναι οἱ πιὸ ἀσπλαγχοὶ, οἱ πιὸ ἀνελέητοι».

Τὸ χειρότερο εἶναι ὅτι αὐτοὶ ποὺ δείχνουν τρομερὴ σκληρότητα στὸν πόλεμο καὶ δὲν λογαριάζουν τὰ ἀνθρώπινα θύματα, δὲν κατακρίνονται ἀπὸ τοὺς ἄλλους, συχνὰ θεωροῦνται γενναῖοι ἢ ἀνακηρύσσονται καὶ ὡς ἥρωες! «Ἡ ιδεολογία, γράφει ὁ Σολτζενίτσιν, ἐπιτρέπει στὸν ἀχρεῖο νὰ λευκάνει τὴν πράξιν του στὰ μάτια του καὶ στὰ μάτια τῶν ἄλλων, ποὺ ἀντὶ τὸν κατακρίνουν γιὰ τὴν πράξιν του τὸν σέβονται καὶ τὸν ἐπαινοῦν γιὰ τὴν ἀχρειότητά του. Ἡ ιδεολογία καταντᾷ σὰν μιὰ πνευματικὴ κολυμβήθρα τοῦ Σιλῶμ, ποὺ ἐξαγνίζει καὶ ὠραιοποιεῖ κάθε φαυλότητα». Καὶ ὁ θεατρικὸς συγγραφέας Ἰονέσκο διακηρύσσει ὅτι οἱ ἰδεολογίες δὲν εἶναι «παρὰ μᾶσκες τῶν πιὸ βάρβαραν καὶ ταπεινῶν ἐνστικτῶν μας, προσχήματα μετὰ τὰ ὁποῖα δικαιολογοῦμε τὸ μῖσος μας καὶ τὴν βιαιότητά μας πρὸς τοὺς ἄλλους».

Τὴν δυσμενεῖς συνέπειες τῶν ιδεολογιῶν ἔχουν καταλάβει πολλοὶ σήμερα. Σ' ἕνα ἐπιστημονικὸ συνέδριο σοσιαλιστῶν, ποὺ ἔγινε πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Κρήτης, μερικοὶ συνέδριοι τόνισαν ὅτι οἱ ιδεολογίες ὑπόσχονται τὸν παράδεισο, ἀλλὰ ἡ προσπάθειά μας νὰ φέρουμε τὸν παράδεισο στὴ γῆ, γέννησε πάντα τὴν κόλαση. «Τὸ νὰ θέλεις νὰ κάνεις ὅλους εὐτυχεῖς, εἶναι ἐπικίνδυνη οὐτοπία, τόνισε κάποιος. Δὲν μπορεῖς νὰ φέρεις τὸν οὐρανὸ στὴ γῆ, γιατί κινδυνεύεις νὰ φέρεις τὴν κόλαση». Καὶ ὅπως εἶναι γνωστὸ, ὁ δρόμος πρὸς τὴν κόλαση εἶναι πάντα στρωμένος μετὰ καλῆς προθέσεως. Ἡ ἀποτυχία τῶν ιδεολογιῶν ὀφείλεται στὴν παραγνώριση τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντα καὶ τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν, καθὼς καὶ στὴν ἀκρότητα ποὺ φθάνουν ένιστε καὶ στὴν βίαιαν καὶ ἀμελέτητην ἐνέργειαν τῶν ιδεολογῶν.

Ἐπομένως, οἱ ιδεολογίες συχνὰ βλάπτουν περισσότερο παρὰ ὠφελοῦν. Αὐτὸ ἔγινε πιὰ κατανοητὸ σήμερα καὶ πολλοὶ ἀμφισβητοῦν τὴν χρησιμότητα καὶ τὴν

ἀξία τῶν ἰδεολογιῶν. Βρισκόμαστε λοιπὸν στὸ τέλος τῆς ἐποχῆς τῶν ἰδεολογιῶν. Ὁ φιλόσοφος Γκαβριέλ Φερνάεθ ντὲ λά Μόρα, στὸ ἔργο του «Τὸ λυκόφως τῶν ἰδεολογιῶν» (Μετ. Κ. Τσιρόπουλου, Ἐκδ. Φίλων, Ἀθήνα 1973) ὑποστηρίζει ὅτι ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς ἔκανε ἀχρηστὴ τὴν ἰδεολογία. Δὲν μποροῦν οἱ ἰδεολογίες νὰ λύσουν μὲ μαγικὸ τρόπο τὰ δύσκολα προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ ἐπιχειρήσει σωστὰ μόνο ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τεχνική. Οἱ ἰδεολογίες περιπλέκουν τὰ πράγματα, γιατί θολώνουν τὴ λογική, ἐξάπτουν τὰ πάθη καὶ προκαλοῦν διχασμὸ καὶ κοινωνικὲς συγκρούσεις. Γι' αὐτὸ ἔχουν ἀποτύχει μέχρι τώρα, ἤδη δὲ ἀρχισε ἡ παρακμὴ τους. Ἔπειτα, σήμερα ἔχουν ἀμβλυνθεῖ οἱ ἰδεολογικὲς ἀντιθέσεις. Τὰ προγράμματα τῶν κομμάτων συγκλίνουν σὲ πολλὰ σημεῖα. Οἱ ἀριστεροὶ στρέφονται λίγο πρὸς τὰ δεξιὰ, οἱ ἄστοι παίρνουν στοιχεῖα ἀπὸ τὸ σοσιαλισμὸ, καὶ ἔτσι ἔχουμε μιὰ σύνθεση ἀπόψεων. Ἔγινε πιά κατανοητὸ ὅτι τὰ οικονομικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα δὲν λύνονται μὲ λόγια καὶ θεωρίες, ἀλλὰ μὲ μελέτη, ἐπιστήμη καὶ σκληρὴ ἐργασία.

Οἱ ἰδεολογίες προκαλοῦσαν συχνὰ συγκρούσεις καὶ δξύτατες ἀντιπαραθέσεις στὴν κοινωνία καὶ στὸ διεθνὲς πεδίο. Καὶ ἐκεῖ σήμερα ἔχουν ἀπαλύνει οἱ ἀντιθέσεις. Ὁ ψυχρὸς πόλεμος πέρασε. Ὁ Γκορμπατσὼφ τόνισε στοὺς Ρώσους: «Ἐφεξῆς ἡ ἰδεολογία πρέπει ν' ἀποκλείεται ἀπὸ τὶς σχέσεις τῶν κρατῶν... (αὐτὲς πρέπει) νὰ κατευθύνονται ἀπὸ τὴν πρωτοκαθεδρία τῶν οἰκουμενικῶν ἀξιῶν».

Οἱ ἰδεολογίες λοιπὸν καὶ οἱ ἰδέες δὲν πρέπει νὰ παραμερίζουν καὶ ν' ἀντικαθιστοῦν τὶς ἀξίες. Γιατὶ οἱ ἰδέες εἶναι σχετικές, ἐνῶ οἱ ἀξίες εἶναι διαχρονικὲς καὶ ἰσχύουν παντοῦ. Καὶ ὅμως οἱ ἰδεολογίες σήμερα κυκλοφοροῦν εὐρύτατα καὶ ἐπηρεάζουν πολλοὺς. Ἰδίως διαδίδονται μὲ διάφορα βιβλία καὶ μὲ τὴν πολιτικὴ προπαγάνδα. Κάθε ἄνθρωπος ὅμως πρέπει νὰ τὶς ἀντιμετωπίζει μὲ κριτικὴ σκέψη καὶ νὰ μὴν ἀποδέχεται ἀνεξέταστα τὰ συνθήματα τῶν διαφόρων ἰδεολογιῶν. Ἡ

κριτικὴ ἀνάλυση τῶν ἰδεολογιῶν εἶναι πολὺ δύσκολη, γιατί μπορεῖ αὐτὲς νὰ στηρίζονται σὲ ἐσφαλμένους ἀρχὲς ἢ μισῆς ἀλήθειες, ἀλλὰ ἔχουν κάποια λογικὴ συγκρότηση καὶ στενὴ σύνδεση ἰδεῶν, ὥστε δὲν μπορεῖ καθένας εὐκόλα νὰ τὶς κρίνει. Ἀκόμη πιὸ δύσκολο εἶναι νὰ τὶς ἀναίρῃ κανεὶς καὶ νὰ πείσει αὐτοὺς ποὺ τὶς πιστεύουν ν' ἀλλάξουν γνώμη. Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο. Γιατὶ ἔχουν προσκολληθεῖ σ' ἕνα τρόπο σκέψεως καὶ δὲν μποροῦν νὰ σκεφθοῦν διαφορετικὰ, ἐξω ἀπὸ τὶς ἰδέες τους.

Θὰ ἀναφέρουμε μερικὸς πρακτικὸς τρόπους κριτικῆς τῶν ἰδεολογιῶν. α) Νὰ ἐξετάσουμε τὴ συμφωνία τῶν λόγων καὶ τῶν ἰδεῶν τους μὲ τὰ πράγματα, ἂν δηλαδὴ ὅσα λέγουν, συμβαίνουν στὴν πραγματικότητα, ἂν ἀποτελοῦν κανόνα. Ἐνίοτε οἱ προτάσεις τους βγαίνουν ἀπὸ 2-3 παραδείγματα, δὲν ἔχουν γενικὸ κύρος, ἀλλὰ μερικὸ. Καὶ ὅμως γενικεύουν τὶς ἀπόψεις τους καὶ τὶς θεωροῦν ὡς ἀπόλυτες ἀλήθειες. Αὐτὸ εἶναι ἕνα βασικὸ λάθος, λογικὸ σφάλμα.

β) Νὰ ἐξετάσουμε τὴ συμφωνία τῶν λόγων μὲ τὰ ἔργα τους. Γιατὶ μπορεῖ νὰ προβάλλουν ὠραῖες ἰδέες καὶ ἀξίες, γὰ νὰ ἐνθουσιάσουν καὶ νὰ προσελκύσουν τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ στὴν πράξη νὰ ἐφαρμόζουν τελειῶς ἀντίθετα πράγματα, νὰ ἀποβλέπουν σὲ ἐντελῶς διαφορετικὸς σκοποὺς. Ἀπὸ τὰ ἔργα τους θὰ τοὺς κρίνουμε περισσότερο, παρὰ ἀπὸ τὰ λόγια τους. «Ἐκ τοῦ καρποῦ γινώσκειται τὸ δένδρο». γ) Νὰ δοῦμε σὲ ποιά συμφέροντα ἀποβλέπουν. Γιατὶ οἱ ἰδεολογίες ἐξυπηρετοῦν σχεδὸν πάντοτε ὀρισμένα συμφέροντα τάξεων ἢ ὁμάδων, συχνὰ δὲ καὶ ἀτομικά. Νὰ ἐρευνήσουμε ἂν τὰ συμφέροντα αὐτὰ εἶναι νόμιμα καὶ δίκαια, μήπως πίσω ἀπὸ αὐτὰ κρύπτονται προσωπικὲς φιλοδοξίες ἢ προσωπικὰ συμφέροντα. Καὶ δ) Νὰ ἀναλύσουμε τοὺς ὅρους καὶ τὶς ἰδέες, νὰ διερευνήσουμε τὸ νόημα τῶν διαφόρων συνθημάτων, νὰ δοῦμε μήπως περιέχουν ἀσάφειες, ἀντιφάσεις ἢ μισῆς ἀλήθειες (ποὺ εἶναι τὰ χειρότερα ψέματα). Ἡ ἀνάλυση αὐτὴ εἶναι πιὸ δύσκολη καὶ χρειάζεται μελέτη καὶ εἰδικὴ κατάρτιση. Ἀλλὰ μπορεῖ μερικὲς

φορές να γίνει και με πρόχειρο τρόπο. Ἄρκει νὰ τηρήσει κανεὶς κριτικὴ στάση καὶ νὰ μὴ ἀποδέχεται ἄκριτα ὅσα σερβίρουν οἱ διάφορες προπαγάνδες.

Κάθε πολίτης καὶ μάλιστα ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ τηρεῖ κριτικὴ στάση ἐναντὶ τῶν ἰδεολογιῶν καὶ νὰ μὴ παρασύρεται σὲ ἄκριτους ἐνθουσιασμούς, σὲ φανατισμούς καὶ πάθη. Δὲν εἶναι κακὸ νὰ μελετᾷ κανεὶς τὶς ἀπόψεις τῶν διαφόρων ἰδεολογιῶν. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία δὲν φοβεῖται τίποτε, γιὰτὶ κατέχει τὴν ἀλήθεια. Καὶ ἐπιτρέπει στοὺς ὁπαδοὺς τῆς νὰ μελετοῦν ὅλα καὶ νὰ κρατοῦν τὸ καλύτερο. «Τὰ πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε» γράφει ὁ Ἅπ. Παῦλος. Ὁ Χριστιανὸς μπορεῖ νὰ μελετήσῃ τὶς ἰδεολογίες, νὰ δεχθεῖ ὅποια στοιχεῖα θεωρεῖ σωστά, καὶ νὰ ἀποδεχθεῖ κάποια ἰδεολογία, ὄχι ὅμως στοιχεῖα ἀντίθετα στὴ χριστιανικὴ πίστη. Ἄλλὰ καὶ τότε πρέπει νὰ εἶναι μετριοπαθὴς στὴν ἰδεολογία του καὶ νὰ μὴ παρασύρεται σὲ ἀκρότητες καὶ φανατισμούς.

Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία δὲν εἶναι ἰδεολογία οὔτε μπορεῖ νὰ γίνει ἰδεολογία κανενὸς κόμματος. Μπορεῖ νὰ ἐπηρεάσει μὲ τὶς ὑψηλὲς ἰδέες τῆς τὰ κόμματα καὶ τὶς ἰδεολογίες, ἀλλὰ δὲν θὰ ταυτισθεῖ μὲ κανένα, δὲν δίνει σὲ κανένα τὸ δικαίωμα νὰ πεῖ ὅτι αὐτὸς ἐκφράζει γνήσια τὴ χριστιανικὴ πίστη. Μπορεῖ κάποιος νὰ ἔχει πάρει πολλὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ θρησκεία. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι τὴν ἐκπροσωπεῖ. Τὴ χριστιανικὴ θρησκεία ἐκπροσωπεῖ μόνο ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι ὁ θεματοφύλακας τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως καὶ θεσμὸς θεοσύστατος. Ἡ Ἐκκλησία δὲν κάνει πολιτικὴ, δὲν ἀσχολεῖται μὲ ἰδεολογίες, ἀποβλέπει στὴ σωτηρία καὶ στὸ αἰῶνιο μέλλον τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι πάνω ἀπὸ τὰ κόμματα καὶ τὶς ἰδεολογίες. Αὐτὰ ἔρχονται καὶ παρέρχονται ἢ Ἐκκλησία μένει, γιὰτὶ εἶναι θεῖος καὶ αἰώνιος πνευματικὸς θεσμὸς.

Β. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΠΛΗ ΓΙΟΡΤΗ

*Χαρῆτ' ἀδέλφια τὴ μεγάλη μας γιορτῆ.
Εἶν' ἡ γιορτῆ τῆς πίστεως καὶ τῆς λευθεριάς,
καὶ προμηνᾷ τὸν ἔρχομὸ τοῦ Λυτρωτῆ
καὶ τῶν προγόνων διαλαλεῖ τὴν ἀρετῆ.*

*Αὐτὴ τὴ μέρα λάμπει ὁ ἥλιος πιὸ γλυκά.
Τὸ «χαῖρε» γάλλουν τὰ οὐράνια πρὸς τὴ γῆ,
κι' ἀντιλαλοῦνε τὰ βουνὰ τὰ Ἑλληνικά
καὶ στίς γυχὲς ζυπνοῦν τὴν πίστι πού νικᾷ.*

*Ἄνθοῦν οἱ κάμποι, κελαδοῦνε τὰ πουλιὰ
γυχὲς ἡρώων ξεκινοῦν ἀπὸ γηλά,
κι' ὀλόγυρά μας φτερουγᾶνε μὲ χαρὰ
καὶ τραγουδοῦν μαζί μας «Χαῖρ' Ἐλευθεριά».*

Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ

Στις 11 Δεκεμβρίου τῆς περασμένης χρονιάς ἡ «Ἐνωσις Ἑλληνικός Πολιτισμός» ὠργάνωσε στήν αἴθουσα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἐκδήλωση μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐπετείας τῶν τριάντα χρόνων ἀπό τήν κυκλοφορία τοῦ πρώτου φύλλου τοῦ περιοδικοῦ «Συζητήσεις», πού συνέχισε ἔκτοτε τήν ἐκδοσή του μέχρι τόν Δεκέμβριο τοῦ 1977, ἰδρυτῆς τοῦ ὁποῦοι καί διευθυντῆς συντάξεως ἦταν ὁ ἀείμνηστος καθηγητῆς **Ἀλέξανδρος Ν. Τσιριντάνης**.

Ὁμιλητές στό ἐξαιρετο αὐτό πνευματικό βραδιόν ἦσαν ὁ δημοσιογράφος κ. Στέλιος Ἀρτεμάκης μέ θέμα «Ὁ Ἀλέξανδρος Τσιριντάνης καί ἡ Συζητήσεις», ὁ πρῶν ὑπουργός κ. Ἐμμ. Κοθρῆς μέ θέμα «Ἀπό τόν πολιτικό στοχασμό τοῦ Ἀλεξάνδρου Τσιριντάνη» καί ὁ ἐκ τῶν τακτικῶν συνεργατῶν τοῦ Περιοδικοῦ πολιτ. μηχανικός κ. Εὐθ. Βρυζάκης μέ θέμα «Ἡ πνευματική πορεία τοῦ Ἀλεξάνδρου Τσιριντάνη».

Ἡ ἀναφορά στό καθοδηγητικό ἔργο τοῦ Ἀλεξ. Τσιριντάνη καί εἰδικώτερα σέ σχέση μέ τήν προσφορά του μέσα ἀπό τίς στήλες τοῦ περιοδικοῦ «Συζητήσεις», δέν ἀποτελεῖ ἀπλῶς καί μόνο μιὰ ἐκδήλωση γιά ἀπότιση φόρου τιμῆς στόν ἐμπνευστή καί ἐργάτη αὐτῆς τῆς πνευματικῆς προσπάθειας καί εὐκαιρία ἀναπλάσεως ὥραιων ἀναμνήσεων – πού καί αὐτό ἀρκεῖ γιά νά τήν αἰτιολογήσῃ – ἀλλά ἀποτελεῖ συνάμα εὐκαιρία γιά τήν ὑπόμνηση ἑνός καθήκοντος γιά ὄλους ἐκεῖνους, πού ἔγιναν μέσῳ τοῦ γραπτοῦ καί προφορικοῦ του λόγου κοινωνοί τῶν γονίμων ἀνησυχιῶν του γιά τήν κρίση τοῦ πολιτισμοῦ μας καί εἰδικώτερα γιά τήν πνευματική πορεία τοῦ τόπου μας.

Τά γεγονότα πού σημειώθηκαν στή μεγάλη κοινωνία τῶν ἐθνῶν, ἀλλά καί στόν χῶρο τῆς πατρίδας μας στόν χρόνο πού κύλησε (δῶδεκα καί πλεόν χρόνια) ἀπό τήν ἐκδημία του ἐδικαίωσαν τίς προβλέψεις του καί καθιστοῦν ἐπίκαιρο τό μήνυμά του.

Ἡ συνεχιζόμενη καί ἐντεινόμενη ἀποστασία τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου ἀπό τήν χριστιανική πίστη μέ τίς ποικίλες ἐκδηλώσεις της στίς πρακτικές κυρίως ὄψεις τοῦ βίου ὅπως ἡ καταναλωτική ἔξαρση μέ τίς γνωστῆς οἰκολογικές συνέπειες, ὁ πανσεξουαλισμός,

ἡ ἐξάπλωση τῆς χρήσεως τῶν ναρκωτικῶν, ἡ κατάρπωση τῶν πολιτικῶν ἠθῶν καί ἄλλα, ἀλλά ταυτόχρονα καί ἡ ἀναζήτηση μιᾶς ποιότητος ἀνώτερης ζωῆς ἀπό πλήθος κοινωνικῶν ομάδων καί ἀτόμων ἐπιβάλεῖ ἕνα βαρῦ χρέος, μέσα στήν βαρυχειμωνιά πού περνᾶμε ἀπό τόν κλονισμό τῶν συνειδησῶν καί τήν ἀπουσία τῆς πίστεως. «Ἐνας χειμωνιάτικος Χριστιανισμός εἶναι ὁ Χριστιανισμός τῶν καιρῶν μας. Καί πένθος καταλαμβάνει τόν πιστό καθῶς νοιώθει αὐτό τό κρῦο καί μόνη του παρηγοριά ἔχει τόν μακαρισμό «μακάριοι οἱ πενθοῦντες» (Ματθ. ε' 4). Καί ἀπό τόν χριστιανό οἱ καιροὶ ζητοῦν νά στέκει παλληκαρία καί ἥρωικά στήν τεθλιμμένη ὁδὸ μέ τοὺς λίγους ἢ ἴσως – ἴσως καί μόνος του, ὄχι γιατί θά εἶναι στ' ἀλήθεια μόνος του, ἀλλά γιατί δέν θά ξέρει ποιοὶ εἶναι οἱ ἄλλοι ὁμόπιστοι του, πού εἶναι καί πῶς θά ἐπικοινωνήσῃ μαζί τους. Αὐτοὶ οἱ λίγοι θά κρατήσουν τό φῶς, ἔστω καί τό ἕνα κεράκι πού θά διασπάσει τὰ σκότη καί θά δεῖξει τόν δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς στόν ἄσωτο».

»Ἐτσι λοιπόν τὰ κεράτια τοῦ ἀσώτου θά ἀρχίσουν νά σπρώχνουν τόν αὐριανό ἄνθρωπο στήν ἐπιστροφή. Καί αὐτῆ ἡ Κιβωτός, αὐτοὶ οἱ λίγοι μὰ ἀγνοῖ πιστοὶ πού θά εἶναι ὄντως «νέον φύραμα» ἡ Κιβωτός αὐτῆ θά σπάσει τόν φαῦλο κύκλο πού ἀναφέραμε, ὡστε τόν αὐριανό ἄνθρωπο πού θά ἐπιστρέφει, νά τὸν ὑποδεχθεῖ ὄχι πάλιν ἡ ἀπογοήτευση ἀλλὰ φῶς καί δύναμη ἀνακαινισμού πού θά κάνει πραγματικότητα τήν διακήρυξη «ἰδοὺ καινὰ πωῖά πάντα». (Ἰ. Αποκ. κα' 5).

»Αὐτῆ ἡ Κιβωτός πρέπει νά ἀντισταθεῖ στόν χειμῶνα, στήν παγωνιά. Ὅσοι θά εἶναι μέσα στήν Κιβωτὸν θά εἶναι ἥρωες, γιατί θά πᾶνε ἀντίθετα στό ρεῦμα. Καί ἡρώων ἔργο θά εἶναι ἡ ὑποδοχὴ ἐκείνων πού, πεινασμένοι ἀπὸ τὰ κεράτια, θά πάρουν τό δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς».

Αὐτὲς οἱ γραμμὲς πού γράφτηκαν ἀπὸ τὸν ἴδιο τρία περίπου χρόνια πρὶν ἀπὸ τό θάνατό του εἶναι μιὰ ρεαλιστικὴ ἐκτίμηση τῆς καταστάσεως τῆν ὁποία ζοῦμε, ἀλλὰ συνάμα ἕνα ἰδιαίτερα τιμητικὸ προσκλητήριο γιά ἀγῶ-

* Α.Ν. Τσιριντάνη: «Γιὰ μιὰ πορεία μέ ἐπίγνωσι». σελ. 185 - 186

να για τους πιστούς, που γεννά μια βάσιμη
ἐλπίδα για τὸ μέλλον, τῆς ὁποίας θεμέλιο εἶ-
ναι ἡ Πίστη.

Καὶ ἄς μὴ ξαχνᾶμε διὰ τὸ ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν ἔ-
στω καὶ λίγοι πού ἀντιστέκονται στὸ ρεύμα,
ἢ πόρτα τῆς ἱστορίας παραμένει ἀνοικτή. Τὴν

ἀλήθεια αὐτὴ τὴν πιστοποιεῖ ἡ ἴδια ἡ ἱστορία
καὶ μάλιστα τὴν περασμένη χρονιά μὲ τὸν πα-
νηγυρικώτερο τρόπο.

B. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

«ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ»

Πάντα στὸ Σοφοκλῆ Χατζηδάκι

*Τριάντα χρόνια... Μιὰ ὁλόκληρη ζωὴ
ἄλλοτε Παρμενᾶς ἢ Καλησπέρης
σέ τούτη τὴ βασανισμένη μας τῆ γῆ
ν' ἀγωνιᾶς τὸ φῶς νὰ ζαναφέρεις!*

***

*Ὅπου κι' ἂν περπατῶ ἢ σκιά σου δίπλα μου
ζεστή ἢ φωνὴ σου νὰ μὲ συμβουλευεῖ
— ὠραία ἢ ποίηση, μὰ ἓνα παράθυρο
σπὸν οὐρανὸ, κάθε γυχὴ γυρεύει!..*

***

*Δάσκαλος, ἀπ' τὰ πρῶτα χρόνια μας,
καὶ ὀδηγὸς κάθε ὑψηλοῦ κι' ὠραίου
ν' ἀκολουθεῖς πιστὰ τὰ θήματα
πού χάραξε ἡ μορφὴ τοῦ Ναζωραίου!*

***

*Καὶ δίπλα σου βιβλία καὶ μαθητὲς
τῶν νέων χριστιανικῶν γραμμάτων διαλεγμένοι..
Νάρχεται «Τὸ τραγούδι τοῦ Παιδιοῦ»
ν' ἀκολουθεῖ ἡ «Κόκκινη κλωστή δεμένη»*

***

*Κι' ὅμως, μιὰ μέρα ἀπὸ κοντὰ μας ἔφυγες
καὶ πιά στὴ γῆ δὲν θὰ τὴ δοῦμε τὴν μορφὴ σου!
Γίνε ἀεράκι ἀδερφέ κι' ἱστορίσε
τίς ὁμορφιές πού ζεῖς τοῦ Παραδείσου!*

ΝΙΚΟΣ Β. ΚΑΜΒΥΣΗΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΗΣ Ε.Ο.Κ.

Α'

Με την υπογραφή της Συνθήκης των Άθηνων της 28ης Μαΐου 1979, η Ελλάδα, με ιστορίαν μεσσην γεγονότων, καλείται να αντιμετωπίση δυσχερείς περιστάσεις, αλλά και να καρπωθῆ σημαντικά όφελη, τόσον από πολιτικῆς ὅσον και από οικονομικῆς απόψεως.

Όσον ἀφορᾷ τὰς δυσχερείς περιστάσεις αὐταὶ δύνανται νὰ αντιμετωπισθοῦν μὲ συνεχεῖ προσπάθεια καὶ εὐσυνείδητη ἐργασία. Στὴν περίπτωσι αὐτὴν ὁ ἀνθρώπινος παράγων δὰ διαδραματίζει βασικὸν ρόλον. Εἶναι γνωστὸς οἱ ἐπιχειρηματικὲς ἰκανότητες τοῦ Ἑλλήνου καὶ ἡ δυνατότητα τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ γιὰ προσαρμογὴ στὶς παρουσιάζόμενες νέες συνθηκῆς.

Ὡς πρὸς τὰ ὄφελη τὰ σπουδαιότερα εἶναι:

Ἀπό πολιτικῆς ἀπόψεως:

α) Ἡ ἐμπέδωσις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Ἡ Ἑλλάς, πράγματι, εἶναι ἡ γενέτειρα γῆ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ στὸ Δῆμο τῶν Ἀθηναίων ἀκούσθηκε τὸ πρῶτον σὲ ὅλο τὸν κόσμον τὸ σύμβολο τῆς δημοκρατίας: **Τὶς ἀγορεύειν βούλεται.**

Ἡ διατήρησις καὶ ἀνάπτυξις ὁμοῦ αὐτοῦ τοῦ συστήματος διοικήσεως ἀπαιτεῖ εὐρεῖς ὀρίζοντας, ἀφθονίαν ἀγαθῶν καὶ ὑψηλὸν ἐπίπεδον μορφώσεως. Διὰ τοῦτο τὸ σύστημα αὐτὸ ἔχει ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐγκατασταθῆ στὰς χώρας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, διαδόχου τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἐξασφαλίζοντάς τοις οὕτω τὰς πλέον ὑψηλὰς προόδους στὴν οικονομικὴν ζωὴν, στὴν τεχνολογία καὶ στὸ μορφωτικὸν ἐπίπεδον.

β) Ἡ δυνατότης νὰ εὕρη στοὺς κόλπους τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος τὸ ἀναγκαῖο

στήριγμα γιὰ νὰ ἀξιοποιήσῃ τὰ δικαιώματά της ποὺ στηρίζονται στὰς διεθνεῖς συνθηκὰς καὶ στὸ διεθνὲς δίκαιον. Δηλαδή ἡ δυνατότης ἐξασφαλίσεως τῶν πολιτικῶν ἀγαθῶν **τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς εἰρήνης.**

Ἀπὸ οικονομικῆς ἀπόψεως: Ἡ εἰσοδός της σὲ μίαν ἀγορὰν 324 ἑκατομμυρίων καταναλωτῶν, ὅπως ἐμφανίζεται σήμερον, μὲ ἀγοραστικὴν δύναμιν καὶ τεχνολογίαν μεταξὺ τῶν ὑψηλοτέρων τοῦ κόσμου, δὰ τῆς ἐπιτρέψῃ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν πόρων της κατὰ τρόπον δραστικότερον καὶ ἐπωφελέστερον.

Πρέπει, ἄλλως τε, νὰ σημειωθῆ, ὅτι, ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομία κατέχει μερικὰ ἀξιόλογα πλεονεκτήματα, μερικὰ αὐτὸ δὰ ἐλέγαμε, τὰ ὅποια, ἐφ' ὅσον καταβληθῆ καὶ ἡ δέουσα σθεναρὰ προσπάθεια, δύνανται νὰ εὕρουν ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος ἓνα περιβάλλον, κατ' ἐξοχὴν εὐμενές, δι' ἀξιόλογον ἀνάπτυξιν. Μεταξὺ αὐτῶν ἰδιαιτέραν θέσιν ἔχουν:

- Ἡ βαμβακουργία, ἡ ὁποία, χάρις στὴν παραγωγὴν τῆς πρώτης ὕλης, τοῦ βάμβακος, σὲ πολὺ καλὴν ποιότητα καὶ σὲ ἐπαρκῆ ποσότητα, ἀναπτύσσεται κατὰ τρόπον κάθετον.

- Ἡ βιομηχανία ἐπεξεργασίας τῶν προϊόντων τοῦ ὑπεδάφους, δεδομένου ὅτι ἡ χώρα μας, χάρις στὴ γεωλογικὴν της κατασκευὴν περιέχει πολὺτιμον ὀρυκτὸν πλοῦτον. Μεταξὺ τῶν ὀρυκτῶν αὐτῶν πλέον ἀξιόλογα εἶναι αὐτὰ ποὺ περιέχουν ἀλουμίνιον (βωξίται), νικέλιον, χρώμιον, ἀμίαντον. Ἐπίσης οἱ λιγνίται καὶ τὰ προσφάτως ἐντοπισθέντα στὴν περιοχὴ τῆς Θάσου, τὸ ἔτος 1977, πετρέλαιον καὶ φυσικὸν ἀέριον, γιὰ τὰ ὅποια

μάλιστα υπάρχουν σοβαρά ένδειξεις ότι εύρισκονται σε άξιολόγους ποσότητες στον ελληνικό χώρο.

- Ο Τουρισμός, χάρις στο θαυμασιο φυσικόν περιβάλλον της χώρας μας με τόν πλούσιον θαλάσσιον διαμελισμόν, τὰ πολυπληθῆ νησιωτικά της συμπλέγματα, τὰς ἐκτεταμένας καὶ γραφικὰς ἀκτὰς καὶ τὰς κατ' ἐξοχὴν εὐμενεῖς κλιματικὰς συνθήκας, τόσο γιὰ τὸν θερινὸ ὅσο καὶ γιὰ τὸν χειμερινὸ τουρισμὸ στὸν προνομιοῦχο ἀπὸ πάσης ἀπογεωσ χωρὸν της βορείου πλευρᾶς της Ἀνατολικῆς Μεσογείου.

Τέλος, πρέπει νὰ προσθέσωμε ἕνα στρατηγικῆς σημασίας παράγοντα τόσο γιὰ τὰ Κράτη-μέλη, ὅσο καὶ γιὰ τὴν Κοινότητα, ποὺ εἶναι ἡ **ἐμπορικὴ ναυτιλία**, περὶ της ὁποίας δὲ ἀσχοληθῶμεν ἐκτενέστερον κατωτέρω.

Στὴν Ἑλλάδα ἡ ἐμπορικὴ ναυτιλία, ἡ ὁποία, ὡς γνωστόν, εἶναι βασικὸς κλάδος της ἐμπορικῆς ζωῆς, εἶναι πολὺ παλαιά. Αἱ ἀρχαί της ἀνάγονται στὴν προϊστορία μετὰ τὴν περίφημη Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία καὶ τὸν μῦθον ποὺ ἀναφέρεται στὸ χρυσόμαλλον δέρας. Κατὰ τὴν κλασικὴν ἐποχὴν οἱ Ἕλληνες κατεῖχον τὴν πρῶτην θέσιν στὴ ναυτιλιακὴ ζωὴ μετὰξὺ ὄλων τῶν λαῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὁ δὲ Πειραιεύς, ἤτο ὁ πλέον πολυσύχναστος καὶ ὁ καλύτερος ἐξωπλισμένους λιμὴν διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Οἱ σπουδαιότεροι λόγοι της μεγάλης ἀναπτύξεως της ναυτιλιακῆς ζωῆς της ἀρχαίας Ἑλλάδος ἦσαν:

α) ἡ θαυμασία γεωγραφικὴ της θέσις, καθ' ὅσον αὕτη κεῖται μετὰξὺ τριῶν Ἠπειρῶν καὶ στὴ διασταύρωσιν μεγάλων θαλασσίων ὁδῶν, αἱ ὁποῖαι, ὡς γνωστόν, εἶναι πολύτιμοι παράγοντες γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν της ναυτιλίας καὶ γενικῶς τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων.

β) Ὁ πλούσιος θαλάσσιος διαμελισμὸς της περιοχῆς ὅπου ἐξῆσε καὶ ἔδρασεν ὁ Ἕλληνικὸς λαός. Ἀπὸ της γενέσεως, γράφει ὁ Jules Sion¹, ἡ καρδιὰ της Ἑλλάδος ὑπῆρξε πάντοτε ὁ κόσμος τοῦ Αἰγαίου.

1. La Grece, Geographie Universelle, Paris 1934, Tome VII, p. 512.

γ) Ὁ μεγάλος της πληθυσμὸς.

δ) Ἡ μικρὰ ἐγχώριος παραγωγή, καθ' ὅσον αἱ περιορισμένα ἐκτασθῆ πεδινὰ της περιοχᾶς δὲν ἐπέτρεπον μεγάλην παραγωγήν, δυναμένην νὰ ἐπαρκέσῃ στὶς ἀνάγκες τοῦ πληθυσμοῦ· ὡς ἐκ τούτου ἐπεβάλλετο ἡ ἀναζήτησις τῶν μέσων διατροφῆς σὲ ἄλλες χώρες, καὶ

ε) Αἱ ἱκανότητες τοῦ Ἕλληνοσ, ἀπόρροια τοῦ θαυμασιο φυσικοῦ περιβάλλοντος, χάρις εἰς τὰς ὁποίας κατῴρθωσεν οὗτος νὰ ἀναπτύξῃ σὲ μεγάλον βαθμὸν τὴν δραστηριότητα αὐτήν.

Ἡ πολιτικὴ παρακμὴ της Ἑλλάδος εἶχε βεβαίως ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ της ναυτιλιακῆς καὶ ἐμπορικῆς ζωῆς. Χάρις ὅμως στὴ γεωγραφικὴ της θέσιν καὶ εἰς τὰ φυσικὰ προτερήματα τοῦ Ἕλληνοσ, αἱ δραστηριότητες αὗται ἐσυνεχίσθησαν, εἰς πολὺ μικρὰν βεβαίως κλίμακα, ἀκόμη καὶ ἐπὶ της ἐποχῆς της Τουρκοκρατίας, ὡς τοῦτο διαπιστώνεται ἀπὸ τὰς περιγραφὰς τῶν ξένων περιηγητῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, παρ' ὅλα τὰ προβαλλόμενα ὑπὸ τῶν κατακτητῶν ἐμπόδια.

Ἀπὸ της συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους τὸ ἔτος 1830 ἀρχίζει ἡ νέα περίοδος της ἐμπορικῆς ναυτιλίας. Πρέπει νὰ τονισθῆ, ὅτι ἡ συμβολὴ της δραστηριότητος αὐτῆς εἶχε βαθεῖαν ἐπίδρασιν εἰς τὸ αἶσιον ἀπέλεσμα τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος τοῦ ἔθνους μας καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ διαδραματίζῃ ἐπίσης οὐσιώδη ρόλον στὴν ἐν γένει πρόοδον της χώρας.

Πράγματι, ἀπὸ ὄλους τοὺς κλάδους της ἐθνικῆς οἰκονομίας ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ συνετέλεσαν κυρίως στὴν ἀναγέννησιν της οἰκονομικῆς ζωῆς της Ἑλλάδος, ἔπειτα ἀπὸ τὰς τεραστίας καταστροφὰς, τὰς ὁποίας αὕτη ὑπέστη κατὰ τὴν μακροαῖωνα δουλείαν της καὶ τοὺς αἱματηροὺς ὑπὲρ της ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας της, καθ' ὅσον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ χώρα ἦτο χωρὶς βιομηχανίαν καὶ σχεδὸν χωρὶς γεωργίαν.

Ἐκτὸς της ὑλικῆς βοήθειας, αἱ ἀνωτέρω δραστηριότητες προσέφερον ἐπίσης καὶ ἄλλας πολυτίμους ὑπηρεσίας. Μετὰ τὴν μακροαῖωνα ἀπομόνωσιν, ἐβοήθησαν τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐπανασυνδέσῃ τὰς σχέσεις της μετὰ

τὰς ἄλλας πολιτισμένες χώρας καὶ ἐπέτρε-
σαν στὰς οικονομικὰς καὶ πνευματικὰς
προόδους νὰ φθάσουν μέχρις αὐτῆς καὶ οὐ-
τω νὰ ἐπωφεληθῇ ἐξ αὐτῶν.

Ἐπὶ τῆς σπουδαιότητος τὴν ὁποίαν κατέ-
χουν ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον στὴν ἐν γέ-
νει ζῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ στενοῦ συν-
δέσμου ποὺ ὑπάρχει μεταξύ τῶν δραστηριο-
τήτων αὐτῶν καὶ τῆς εὐημερίας καὶ προόδου
τῆς χώρας, ὁ Thiersch² γράφει: «Φθάνομεν
στὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς Ἑλλά-
δος. Καὶ τὰ δύο τόσον ἀπέσπασαν τὴν προ-
σοχὴν τῶν ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων τὸ βλέμ-
μα περιβάλλει τὸ μέλλον τῶν λαῶν, ὥστε ὁ
λόρδος Παλμερστον ἀναγγέλων εἰς τὴν Ἀγ-
γλικὴν βουλὴν τὸν καθορισμὸν τῆς τύχης τῆς
Ἑλλάδος καὶ ζητῶν τὴν ἔγκρισιν διὰ τὸ ἑλ-
ληνικὸν δάνειον, ἐσπῆριξε τὴν αἴτησίν του
ἐπὶ τῆς δηλώσεως, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου τὸ ἐμ-
πόριον τῆς Ἑλλάδος θὰ συναγωνίζεται τὸ
τῆς Ἰταλίας. Ἐλέγεται δὲ τοῦτο καθ' ἣν ἐπο-
χὴν ἡ τελευταία αὐτὴ χώρα εὐρίσκετο εἰς τὰ
καλύτερα ἔτη τῆς εὐημερίας της».

Στηριζόμενοι ἐπὶ μεγάλων ἱστορικῶν γε-
γονότων, τὰ ὁποῖα ἤσκησαν βαθεῖαν ἐπίδρα-
σιν ἐπὶ τῆς ἐν γένει οικονομικῆς ζωῆς τῆς
χώρας μας καὶ συνεπῶς καὶ ἐπὶ τοῦ κλάδου
τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας, δυνάμεθα νὰ δια-
κρίνωμε τρεῖς βασικὰς περιόδους κατὰ τὴν
ἐξέλιξιν τοῦ ὧς ἄνω κλάδου.

Ἡ πρώτη περίοδος ἀρχίζει ἀπὸ τῆς συ-
στάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ κατα-
λήγει στὴν ἐποχὴ τῆς εἰσόδου τῆς Ἑλλάδος
στὸν Δεύτερο Παγκόσμιον Πόλεμον
(1830-1940). Ἡ δευτέρα περιλαμβάνει τὴν
χρονικὴν περίοδον ἀπὸ τῆς εἰσόδου τῆς χῶ-
ρας μας στὸ Δεύτερο Παγκόσμιον Πόλεμον
μέχρι τῆς ἐντάξεώς της ὡς τακτικοῦ μέλους
στὴν Εὐρωπαϊκὴν Οἰκονομικὴ Κοινότητα
(1941-1980). Καὶ ἡ τρίτη περίοδος περιλαμ-
βάνει τὴν χρονικὴν διάρκειαν κατὰ τὴν ὁ-
ποίαν ἡ χώρα μας εἶναι τακτικὸν μέλος τῆς
ΕΟΚ (1981-1989).

Πρώτη περίοδος (1830 – 1940). Ἡ πρώ-
τη χρονικὴ περίοδος τῆς ἐμπορικῆς ναυτι-

λίας διακρίνεται κυρίως ἀπὸ ὅλας τὰς με-
ταγενεστέρας τοιαύτας ἀπὸ τὴν μακράν της
διάρκειαν καὶ ἀπὸ τὴν βραδεῖαν της ἐξέλι-
ξιν. Πράγματι, ἡ χρονικὴ διάρκεια τῆς ἐν λό-
γῳ περιόδου περιλαμβάνει πλέον τῶν 68%
τῆς ὅλης ναυτιλιακῆς ζωῆς τῆς χώρας μας
ἀπὸ τῆς συστάσεώς της σὲ ἀνεξάρτητο Κρά-
τος τὸ ἔτος 1830 μέχρι σήμερον. Ἡ ἐξέλι-
ξις τῆς δραστηριότητος αὐτῆς κατὰ τὸ ἀνω-
τέρῳ χρονικὸν διάστημα εἶναι βραδεῖα, γιὰ
καὶ οἱ λοιποὶ παράγοντες τῆς οικονομικῆς
ζωῆς τῆς χώρας, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητοι γιὰ
τὴν ἐν γένει πρόοδο αὐτῆς, ἐξελίσσονται ἐ-
πίσης βραδέως: πληθυσμὸς, συγκοινωνία,
ἐμπόριον, γεωργία, συγκέντρωσις κεφα-
λαίων, πηγαὶ ἐνεργείας, βιομηχανία, ἐπίπε-
δα καταναλώσεως.

Κατὰ τὴν διαρρευσασα πρώτῃν δεκαετίαν
ἀπὸ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος
(1830-1840) δὲν παρατηρεῖται πρόοδος
στοὺς τομεῖς τῆς συγκοινωνίας, τῆς βιομη-
χανίας καὶ τῆς χρηματοδοτήσεως, οἱ ὁποῖοι,
ὡς γνωστὸν, ἀσκοῦν μεγάλην ἐπίδρασιν ἐ-
πὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς ναυτιλιακῆς ζωῆς. Τοῦ-
το ὀφείλεται στὰς μεγάλας καταστροφὰς ποὺ
εἶχεν ὑποστῆεῖ ὁλόκληρος ἡ χώρα, τόσον κα-
τὰ τὴν μακροχρόνιον δουλείαν της, ὅσον καὶ
κατὰ τοὺς σκληροὺς καὶ αἰματηροὺς ἀγῶ-
νας γιὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Μία σαφῆ εἰ-
κόνα τῆς καταστάσεως στὴν ὁποίαν εὐρίσκε-
το ἡ ἀπελευθερωθεῖσα Ἑλλάς κατὰ τὴν ἄ-
φιξιν τοῦ πρώτου βασιλέως, μᾶς δίδει ὁ Κυ-
ριακίδης στὴν ἱστορίαν τοῦ συγχρόνου
Ἑλληνισμοῦ³. «Τὸ νέον βασίλειον, λέγει, ἦ-
το πλήρες ἐρειπίων ὅτε ἀφίκετο ἐκ Βαυα-
ρίας ὁ σφριγῶν μὲν καὶ πλήρης καλῶν προ-
θέσεων ἀλλ' ἀπειρος αὐτοῦ βασιλεὺς. Παν-
ταχοῦ οἰκίαι πυρποληθεῖσαι, χωρία καὶ ποι-
μνία κατεστραμμένα· οὔτε αἱ ἐλαίαι καὶ αἱ
ἄμπελοι διέφυγον τοῦ ἐχθρικοῦ πυρὸς καὶ
σιδήρου. Ἐπὶ πλέον ἡ πενία ἦτο γενικὴ, σώ-
ματα δὲ ληστρικὰ πειναλέων πολεμιστῶν
διέτρεχον τὴν χώραν πᾶσαν, συμπληροῦν-
τα τὴν καταστροφὴν. Βραχίονες ἵνα ἐπιδο-
θῶσιν εἰς τὴν γεωργίαν ἔλειπον. Ὅσοι δὲ ὑ-
πῆρχον συνήθισαν τὸν χειρισμὸν τοῦ ὄπλου
καὶ ἀπέμαθον τὸν τοῦ ἀρότρου. Ἡ ἑλ-

2. L'Etat actuel de la Grece, Leipzig, 1833, II partie, p. 72-73.

3. Ἱστορία τοῦ Συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ 1832-1891, Ἀθῆναι 1892, Τόμ. Α', σελ. 227.

λειγεις παντός μέσου ήτο τοιαύτη, ώστε και αυτών των σπόρων έστερουνο προς καλλιέργειαν».

Κατά τας έπομένους δεκαετηρίδας αρχίζουν να δημιουργούνται οι απαραίτητοι παράγοντες, οι όποιοι έδωσαν σοβαρά ώθησιν στην ανάπτυξιν της έμπορικης ναυτιλίας. Ώς πρώτος δέ δημιουργικός σταθμός δύναται να θεωρηθεί ή ίδρυσις της Έθνικης Τραπεζής της Ελλάδος (1842), γιατί με την ίδρυσιν του οργανισμού αυτού ή χρηματοδότησις, ή όποία άποτελεί την βάση κάθε επιχειρήσεως, αρχίζει να λαμβάνη χώραν κατά τρόπον εύνοούντα την ανάπτυξιν, όχι μόνον της έμπορικης ναυτιλίας, αλλά και όλων των παραγωγικών κλάδων της χώρας.

Έκτός της Έθνικης Τραπεζής, ή όποία και μέχρι σήμερα παίζει πρωτεύοντα ρόλον στην έν γενει οικονομικήν εξέλιξιν της χώρας μας, σταθεράν ώθησιν στην ανάπτυξιν της ναυτιλίας έδωσαν και οι κάτωθι παράγοντες:

α) Η μεγάλη επέκτασις των ορίων της χώρας μας (47.516 τ. χλμ. το έτος 1830, 129.281 τ. χλμ. το έτος 1940) διά της προσαρτίσεως των Ιονίων νήσων (1864) και της Θεσσαλίας και Άρτας (1881) και διά της άπελευθερώσεως της Μακεδονίας, Ηπείρου, Κρήτης και των νήσων του Άρχιπελάγους, χάρις στους νικηφόρους Βαλκανικούς πολέμους 1912-1913 και της Δυτικής Θράκης, κατόπιν της συμμετοχής μας στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο (1914-1918).

β) Η μεγάλη αύξησις της παραγωγής, συνέπεια, βεβαίως, της επέκτασεως των ορίων της χώρας μας (το έτος 1860 έκαλλιεργήθησαν 3.015.256 στρέμματα, το έτος 1938 έκαλλιεργήθησαν 24.095.527 στρέμματα).

γ) Η μεγάλη αύξησις του πληθυσμού (753.400 κάτοικοι κατά το έτος 1828, 7.344.860 κατ. κατά την άπογραφην του έτους 1940). Στην άλματώδη ως άνω ανάπτυξιν του πληθυσμού συνετέλεσεν εκτός της αύξήσεως της παραγωγής και ή όμαδική είσοδος 1.222.000 προσφύγων στη χώρα μας κατά το έτος 1922 κατόπιν της Μικρασιατι-

κής καταστροφής. Πρέπει να σημειωθί ότι οι έν λόγω πρόσφυγες, χάρις στας ικανότητάς των, κατά πολύ συνετέλεσαν στην ανάπτυξιν όλων των κλάδων της έθνικης οικονομίας και συνεπώς και της έμπορικης ναυτιλίας.

Ώς εξάγεται εκ της μελέτης των στατιστικών στοιχείων (βλέπε πίνακα 1, στο τέλος του άρθρου) των παρεχομένων υπό του ειδικού σέ θέματα έμπορικης ναυτιλίας διεθνούς κύρους Όργανισμού Lloyd's register of shipping statistical tables 1988, ό έμπορικός στόλος της Ελλάδος, κατά το τέλος της υπό εξέτασιν περιόδου, το έτος 1938, το όποιον διεθνώς λαμβάνεται ως βάση (ως το τελευταίον πλήρες έτος ειρήνης πρό του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου), παρουσιάζει άξιόλογον εξέλιξιν. Κατέχει, από άπόψεως χωρητικότητας, (1.889.269 Gross Tonnage), την έβδομην θέσιν μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ηπείρου και την ένάτην θέσιν στην παγκόσμιον έμπορικήν ναυτιλίαν μετά το Ήνωμένον Βασίλειον, τας Ήν. Πολιτείας της Άμερικης, την Ιαπωνίαν, την Νορβηγίαν, την Γερμανίαν, την Ιταλίαν, την Γαλλιαν και την Όλλανδίαν.

Δευτέρα περίοδος 1941 - 1980. Κατά την έν λόγω περίοδον ή έλληνική έμπορική ναυτιλία παρουσιάζει ραγδαίαν εξέλιξιν. Μετά τας βαρείας άπωλείας της πολεμικής περιόδου, από 138 πλοία που άριθμούσεν ό έμπορικός μας στόλος συνολικής χωρητικότητας 502.000 τόννων, το έτος 1946 (σύμφωνα με στοιχεία της Έλληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας), ανήλθε σέ 3.922 πλοία όλικής χωρητικότητας 39.471.744 τόννων το έτος 1980, καταλαμβάνων ούτω την πρώτην θέσιν στην Ευρωπαϊκήν έμπορικήν ναυτιλίαν και την δευτέραν θέσιν στην Παγκόσμιον, μετά την Ιαπωνίαν, (βλέπε πίνακα 1).

Οι κυριώτεροι παράγοντες που συνετέλεσαν στή θεαματικήν αυτήν πρόοδον της έμπορικης μας ναυτιλίας κατά την ως άνω περίοδον είναι:

Η συνεχής άνοδική πορεία της παγκοσμίου οικονομίας, άποτέλεσμα των μεγάλων

προσπαθειών που κατεβλήθησαν προς άποκατάστασιν τών τερασίων καταστροφών τής πολεμικής περιόδου.

Ό έκραγείς κατά τὸ θέρος τοῦς έτους 1950 Κορεατικός πόλεμος, ὁ ὁποῖος συνετέλεσε σπὴν ὕγωσιν τών ναύλων καὶ συνεπῶς σπὴ δραστηριοποίησιν τής έμπορικῆς ναυτιλίας. Ό αριθμὸς τών πλοίων νύξήθη με πλοῖα μεταπολεμικῆς κυρίως κατασκευῆς, τὰ ὑπερήλικα έπωλήθησαν ὡς ἀντιοικονομικά καὶ έλήφθησαν διάφορα μέτρα πρὸς βελτίωσιν τών συνθηκῶν έργασίας τών πληρωμάτων.

Τὸ κλείσιμο τής διώρυγας τοῦ Σουέζ, τὸ ὁποῖον ὀφείλεται εἰς τὰς πολεμικὰς έπιχειρήσεις πού έλαβον χώραν μεταξύ Ἰσραήλ καὶ Ἀραβικῶν χωρῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους τοῦ έτους 1967, γιατί ἡ ένέργεια αὐτὴ νύξησε τὴν ἀπόστασιν τών θαλασσίων μεταφορῶν ἀπὸ τὰ κέντρα παραγωγῆς πρώτων ὕλων στὰ κέντρα καταναλώσεως. Μετὰ τὸ κλείσιμο τής διώρυγας τοῦ Σουέζ αἱ μεταφοραὶ ὕγρων καυσίμων (πού, σημειωτέον, κατέχουν πρωτεύουσαν θέσιν στὰς θαλασσίας μεταφοράς), ἀπὸ τὰ κέντρα παραγωγῆς ἀργοῦ πετρελαίου τοῦ Περσικοῦ κόλπου πρὸς τὰς βιομηχανικὰς περιοχὰς τής Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ τής Ἀνατολικῆς ἀκτῆς τής Βορείου Ἀμερικῆς, διενεργοῦντο διὰ τοῦ Ἀκρωτηρίου τής Καλῆς Ἐλπίδος τής Νοτίου Ἀφρικῆς. Τὰ μεταφερόμενα έμπορεύματα μεταξὺ τών κέντρων παραγωγῆς καὶ τών κέν-

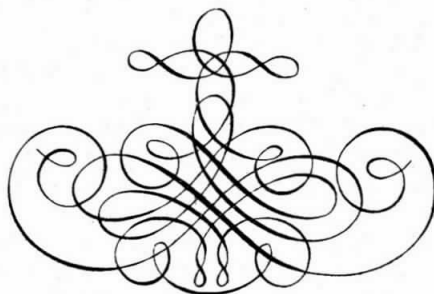
τρων έπεξεργασίας καὶ καταναλώσεως περιλαμβάνουν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὕγρὰ καύσιμα (πετρέλαιον) καὶ στερεὰ καύσιμα (άνθρακα), πρώτες ὕλες (σιδηρομεταλλεύματα, φωσφορίτες γιὰ τὴν κατασκευὴ φωσφορικῶν λιπασμάτων, βωξίτες, ἀλουμίνα, θεῖο, μαγνήσιο, παλιοσίδερα, χάλυβα, ξυλεία κ.ά.). Ἡ μεγάλη αὐτῆς αὕξησης τής θαλασσίας διαδρομῆς εἶχεν ἄμεσον επίδρασιν ἐπὶ τής τιμῆς τών ναύλων καὶ συνεπῶς καὶ σπὴν έν γένει δραστηριότητα τής έμπορικῆς ναυτιλίας.

Τέλος, πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι σπὴ θεαματικὴν αὐτὴν εξέλιξιν τής έμπορικῆς μας ναυτιλίας βασικὸν ρόλον διεδραμάτισεν καὶ έξακολουθεῖ νὰ διεδραματίζη ὁ ἀνθρώπινος παράγων, τόσον οἱ έπιχειρηματίες, ὅσον καὶ τὰ ναυτικά πληρώματα, γιατί έπειτα ἀπὸ ἔνα ὀξύτατον ἀνταγωνισμόν, με παγκόσμιον έμβέλειαν, πού συνεχῶς λαμβάνει χώραν στὸν στρατηγικῆς σημασίας αὐτὸν τομέα τών θαλασσίων μεταφορῶν, κατάρθωσαν ὄχι μόνον νὰ ὀδηγήσουν ἀλλὰ καὶ νὰ διατηρῆσουν σπὴν πρώτην θέσιν τὴν έμπορικὴν μας ναυτιλίαν στὸν χῶρον τής Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος καὶ κατὰ τὴν τρίτην περιόδον ὡς δὰ εκδέσωμε εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ ἄρθρου μας εἰς τὸ έπόμενο τεῦχος τοῦ Περιοδικοῦ.

(Συνεχίζεται)

Π. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

Διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου τών Παρισίων.

ΕΝΑΣ ΣΕΙΣΜΟΣ ΣΤΟ 1989

Πόσο συναρπαστικές ήταν οι εικόνες από τὸ Βερολίνο! Πλήθη σ' ἓνα τεῖχος ὅπου κανένας δὲν τολμοῦσε νὰ πλησιάσει, γιατί κινδύνευε ἡ ζωὴ του, τόσο παράξενο ἦταν, πὸς καταντοῦσε ἀπίστευτο. Τὰ πλήθη τῆς Ἀνατολικῆς Γερμανίας μᾶς ἔκαναν ἐκπλήξεις ἄρκετὲς ἑβδομάδες πρὶν. Πρῶτα ἡ μαζικὴ τους ἐξοδος, ἔπειτα οἱ διαδηλώσεις τους, συνεχῶς καὶ αὐξανόμενες. Ἡ χώρα τῆς μεγάλης σιωπῆς εἶχε ἀρχίσει νὰ κινεῖται, μ' ἓνα βῆμα τόσο ἀποφασιστικὸ πὸς γινόταν ἀκατανίκητο. Τὸ ἀπίθανο γινόταν κάθε μέρα ἢ πῶς συνηθισμένη πραγματικότητα. Καὶ ξαφνικὰ τὸ τεῖχος! Δόθηκε ἄδεια εἰσόδου καὶ ἐξόδου ἀπὸ τὸ ἓνα Βερολίνο στὸ ἄλλο, ἓνα βράδυ τοῦ Νοέμβρη, πὸς ὁ ἀγέρας ἔγινε πῶς ἐλαφρὺς, στὰ πλήθη τὰ ἀμέτρητα, κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα ἑνὸς κόσμου πὸς δὲν ἔβλεπε μόνο μιὰ ἐπιτάχυνση τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ τὸν καλπασμὸ τῆς καί, γιατί ὄχι, τὴν ἀνατροπὴ τῆς.

Γιατί αὐτὸ τὸ τεῖχος ἦταν πραγματικὰ ἓνα σύμβολο, τὸ σύμβολο τῆς ντροπῆς πὸς ὁ ὑπόλοιπος κόσμος δέχτηκε ν' ἀνεγερθεῖ χωρὶς νὰ βγάλει μιλιὰ, κάποιες σκοτεινὲς ἑβδομάδες, τὸ καλοκαίρι τοῦ 61. Γιὰ νὰ σταματήσει μιὰ πορεία πὸς γινόταν πάντα ἀπὸ τὴν ἴδια κατεύθυνση, ἀπὸ τὰ ἀνατολικά στὰ δυτικά, καὶ γιατί οἱ ἀναχωρήσεις ἦταν μιὰ ἀκατάσχετη αἱμορραγία καὶ σήμαιναν μιὰ ἐπιλογὴ χωρὶς ἐπιστροφή, οἱ ἰθύνοντες τῆς Ἀνατολικῆς Γερμανίας ἀπόφασισαν τὴν ἀνέγερση τοῦ τεῖχους.

Ἡ κατάσταση ἦταν τέτοια πὸς θὰ μπορούσε νὰ πιστεῦσει κανεὶς ὅτι εἶχε παγώσει. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ τόπου δὲν τὴν ἀνέχονταν φυσικὰ χωρὶς ν' ἀντιδράσουν. Ἡ πρώτη ἐργατικὴ ἐπανάσταση ἔγινε στὸ Βερολίνο, προπορευτικέ, ἄλλες ἀλλοῦ τὴν ἀκολουθήσαν. Κατεστάλη μὲ τὴν σκληρότητα πὸς ἔγινε τόσο γνωστὴ κατόπι στὴ Βουδαπέστη, στὸ Πόζναμ, καὶ νὰ μὴ λησμονήσουμε τὴν Πράγα καὶ τὸ χειμῶνα πὸς σκέπασε μέχρι τὶς μέρες μας κάθε ἐλπίδα γιὰ ἀνοιξή.

Τὸ παράξενο στὴν περίπτωση τῆς Γερμανίας, ἦταν ἡ ταχύτητα τῶν ἐξελίξεων πὸς ἔμοιαζαν μὲ ἐπανάσταση, ἀλλὰ πολὺ διαφορετικὴ στὸ εἶδος τῆς. Ἡ διαμαρτυρία δὲν ὑψωνε γροθιά οὔτε ἔστηνε ὀδόφραγμα. Ἡ δύναμή τῆς ἦταν τὸ μεγάλο πλῆθος, κάθε Δευτέρα βράδυ, στὴ Λειψία συγκεντρωνόταν τόσος κόσμος πὸς ἀναρωτιόταν κανεὶς: μὰ ὅλος ὁ κόσμος ἐδῶ μαζεύτηκε; Τὸ σημεῖο τῆς συνάντησης - καὶ αὐτὴ ἡ λεπτομέρεια ἔχει σημασία - ἦταν κάποια ἐκκλησία τῆς πόλης, ὅταν γινόταν μιὰ θρησκευτικὴ τελετὴ. Σύντομα ἀνάψανε κεριὰ κατὰ μῆκος τῆς διαδρομῆς, ἔτσι ἔγινε μιὰ διαμαρτυρία πὸς θέλησε νὰ ναι φῶς μέσα στὴ νύχτα. Δὲν ὑπογραμμίστηκε ἄρκετὰ ὁ ρόλος τοῦ πνευματικοῦ στοιχείου στοὺς κλονισμοὺς ἑνὸς κόσμου πὸς θέλησε νὰ περιορίσει τοὺς ὀρίζοντες τοῦ ἀνθρώπου μόνο σ' αὐτὴ τὴ γῆ.

Ἡ σκληρὴ ἐμπειρία αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα τοῦ ἔδειξε πὸς ὀδηγοῦν οἱ ἀπελευθερώσεις χωρὶς πυξίδα. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἄσχετο μὲ τὸ σημερινὸ ζήτημα. Οὕτως ἡ ἄλλως ὁ Θεὸς δὲν ὑπακούει στὶς ἀπαγορεύσεις μας. Μέσα ἀπ' αὐτὴ τὴ μεγάλη δοκιμασία ἐπέστρεψε στ' Ἀνατολικά κράτη, στὴ Γερμανία ὅπως καὶ ἄλλοῦ. Ἰσως θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ σὰν τὸ μεγαλύτερο μάθημα πὸς βγαίνει ἀπὸ τὰ γεγονότα τῶν ὁποίων τὸ μέγεθος δὲν μπορούμε εὐκόλα νὰ συλλάβουμε οὔτε καὶ νὰ προβλέψουμε τὴν ἔκβασή τους.

Ἡ μόνη βεβαιότητα εἶναι ὅτι ἡ ἱστορία κινεῖται, ἄνεμοι πνέουν καὶ ξεσκίζουν παραπετάσματα ἐρμητικά. Τὰ ἀνοίγματα στὸ Τεῖχος τοῦ Βερολίνου δὲν εἶναι ἴσως τὸ σπουδαιότερο σ' ὅ,τι ἔχει συντελεστεῖ ἢ θὰ συντελεστεῖ. Μὲ τὸ γκρέμισμά του ὅμως, θὰ περάσει τὸ ὄνειρο, καὶ θὰ ἔχει δύναμη πολλή, γιατί διαδέχεται τόσους ἐφιάλτες. Ὅπως οἴποτε δὲν εἶναι φτιαγμένος ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ χεῖ ἀλυσίδες ὅλη του τὴ ζωὴ.

Γιὰ τὸ ἄμεσο μέλλον ἡ ἱστορία προχωρεῖ ἀκάθεκτα. Αὐτὸ τὸ ἔτος, τὸ 1989, ὑ-

πῆρξε καθοριστικό γι αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ἐμεῖς οἱ λαοὶ τῆς γηραιᾶς Εὐρώπης νιώσαμε αὐτὸ τὸ κούνημα, αὐτὸν τὸ σεισμό τοῦ 1989; Οἱ διπλωμάτες ἔχασαν τὴ φωνή τους μπροστὰ στὶς τόσο ἀπότομες ἀλλαγές, οἱ λαοὶ ποὺ τὶς εἶχαν στερηθεῖ τὴν ξαναβρῆκαν. Καὶ μᾶς καλοῦν νὰ χτίσουμε ἕνα καινούργιο μέλλον.

Ὁ ὀρίζοντας εἶναι ἡ Εὐρώπη, δὲν πρέ-

πει ν' ἀφήσουμε σὲ ἄλλους τὴ φροντίδα ν' ἀποφασίσουν γιὰ τὴν τύχη της. Ἐνα τεῖχος ἔπεσε στὸ Βερολίνο, τὶ θὰ λέγατε ἂν κάναμε, μ' αὐτὲς τὶς πέτρες, τὰ θεμέλια μιᾶς ἡπείρου, πνευματικὰ θεμελιωμένης;

ROBERT MASSON

Μετάφραση: Β.Γ.Ο.

ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΑ ΣΙΓΗΣ

Ἄδάμαστος μιᾶς Σιωπῆς λαλήματα
τῆς Βηθλεὲμ τῆ Νύχτα μεγαλύνου
καὶ οἱ κραυγὲς τοῦ λόγου τοῦ «ὄρθου» ἰσχνές,
δὲν ἔμποροῦν Κάλλους ἀρρήτου σάρκωση,
νὰ τὴν βροντολογήσουν.
Ἄγγελοι ζωγραφίζουνε
λευκὴ χρυσόφεγγη Γαλήνη,
τὴν ὥρα ποὺ τὸ Φῶς, τὸ ἄναρχο,
πάνω στὸ ὄρος τὸ Θαβώρ,
σκιάζει τὴν κορφὴ του,
καὶ τοῦ Θεοῦ τὰ ἄχραντα τίνε πατᾶνε πόδια.
Σιγὴ καὶ πάλι πάνω σὲ Κορφὴ,
βουβὴ, μὲ φρίκης ἀνάκατη τὸ ζόφο,
ὕγωνει σὲ Τίμιο Σταυρό,
τῆς ἀτιμίας Ξύλο.
Σιγῆς γιὰ νὰ βιώσης ἕκσταση,
ποὺ ξεπνῶδᾷ ἀπ' τῆς Ζωῆς τὸν Τάφο,
καὶ τὸν Χριστὸ νὰ ὑπαντήσης μὲ μυροφόρα βᾶϊα,
καὶ Ὁσαννὰ ἠαστάσιμα,
πόσο καθάρια ἡ καρδιά, καὶ ἡ γυχὴ
νᾶναι παιδοῦλα πρέπει;

ΦΙΛΗΜΩΝ ΚΑΠΑΣΟΓΛΟΥ

ΟΙ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΤΟΥ ΘΕΤΙΚΙΣΜΟΥ

Κύριε Διευθυντά,

Μερικοί επιστήμονες επηρεασμένοι από την πρόοδο των επιστημών και από το θετικισμό του 19ου αιώνα πιστεύουν ότι η επιστήμη θα λύσει όλα τα προβλήματα του ανθρώπου και πλέον ο άνθρωπος δεν θα έχει ανάγκη του Θεού και της θρησκείας! Η επιστήμη, λένε, θα βρει τις αιτίες όλων των πραγμάτων, θα βελτιώσει τη ζωή του ανθρώπου, θα κάνει προβλέψεις για όλα! Ίδρυτής της θεωρίας αυτής του θετικισμού είναι ο Αύγουστος Κόντ, ο οποίος στο έργο του «Θετική Φιλοσοφία» έκανε μερικές προβλέψεις, που όμως διαγεύσθηκαν τραγικά. Θα αναφέρουμε μερικές: 1) Η επιστήμη, είπε, θα εξαφανίσει σύντομα τη θρησκεία. Η θρησκεία ανήκει σ' ένα άλλο στάδιο της ανθρωπότητας, το θεολογικό, το οποίο το έχουμε ήδη ξεπεράσει και βρισκόμαστε στο θετικό στάδιο. 'Αλλά από την εποχή που είπε αυτά ο Κόντ (1850) μέχρι σήμερα παρουσιάσθηκαν πολλοί φιλόσοφοι και πολιτικοί, που πολέμησαν τη θρησκεία, και δεν μπόρεσαν να την εξαλείψουν, γιατί είναι έμφυτη στον άνθρωπο. 2) 'Αλλη πρόβλεψη: Θα καταργηθούν οι πόλεμοι. Στο μέλλον όλες οι διαφορές των εθνών θα λύνονται με διαιτησία. 'Αλλά από το 1850 μέχρι σήμερα οι διαιτησίες και τα διεθνή δικαστήρια δεν μπόρεσαν να σταματήσουν τόσους πολέμους και μάστιχα τους δύο καταστρεπτικούς παγκόσμιους πολέμους. Η πρόοδος της επιστήμης δεν εμπόδισε τους πολέμους, όπως πίστευε ο Κόντ, απεναντίας τους έκανε πιο καταστρεπτικούς. 3) Θα παρακμάσουν, εί-

παν, οι στρατοί και η πολεμική βιομηχανία! Η επιστήμη δεν συμβιβάζεται με το στρατό και την πειθαρχία, θέλει ελευθερία. Και όμως η όργανωση των στρατών έγινε πιο επιστημονική και ο εξοπλισμός των όλο και πιο τέλειος, με τελειότερα και πιο καταστρεπτικά όπλα. Και σήμερα βρισκόμαστε σ' ένα τρομερό ανταγωνισμό εξοπλισμών. 'Αρα όλες οι προβλέψεις του θετικιστή Κόντ διαγεύσθηκαν. Αυτό δεν σημαίνει ότι χαίρομαστε γι' αυτό ή ότι θα παύσουμε ως άνθρωποι να επιθυμούμε την ειρήνη και ν' αγωνιζόμαστε γι' αυτή. 'Αλλά οι προβλέψεις του Κόντ στηρίζονταν σε σαθρά θεμέλια, σ' επιπολαίους συλλογισμούς και στην πίστη ότι η επιστήμη έκανε περιττή τη θρησκεία, ότι η επιστήμη θα λύσει όλα τα προβλήματα του ανθρώπου. Τα προβλήματα του ανθρώπου είναι τόσα πολλά και πολύπλοκα, ώστε δεν μπορεί να τ' αντιμετωπίσει και να τα λύσει όλα η επιστήμη. 'Αφήνομε ότι σήμερα άρχισαμε να φοβόμαστε την επιστημονική πρόοδο, δεν ξέρομε τι επικίνδυνα πράγματα μπορεί να παρουσιάσει... Καλή είναι και χρήσιμη η επιστήμη, βοηθεί σε πολλά τον άνθρωπο. 'Ομως ο άνθρωπος θα είναι το πιο δυστυχισμένο όν, αν χάσει την μεταφυσική έλπίδα. Πάντα ο άνθρωπος θα έχει ανάγκη του Θεού και της θρησκείας, γιατί αυτή του δίνει την λύτρωση, που δε μπορεί με κανένα τρόπο, να προσφέρει η επιστήμη. Και η ειρήνη θα εξασφαλισθεί περισσότερο με τη χριστιανική αγάπη και τη συνεργασία των λαών, παρά με τις συμφωνίες και τις διακηρύξεις των ηγετών.

Μετά τιμής
Β. Χαραλαμπόπουλος
τ. Λυκειάρχης.

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαίον περιοδικόν. Κυκλοφορεί την 1ην εκάστου μηνός. Ίδιοκτήτης: «Χριστιανική Ένωσις Ἀκτίνες», ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντὴς Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατρίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Βλ. Δ. Σταματόπουλος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήναι. Τιμὴ τεύχους δρχ. 60. Ἐτήσια συνδρομὴ, ἐσωτερικοῦ δρχ. 600, ἐξωτερικοῦ δολ. 15. Ἡ Διεύθυνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰονόμηποτε χειρόγραφα. Χειρόγραφα, δημοσιεύόμενα, ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελία ἐντύπων ἐν γένει καὶ βιβλιοκρισίαι δὲν δημοσιεύονται.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήναι, Μάρτιος 1990

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ
ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΜΙΑ ΕΛΠΙΔΑ:
Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Υ Π Ο
ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗ
Ψυχίατρον

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μέρος Πρώτο
ΣΤΗΝ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΤΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Κεφάλαιο Πρώτο
ΤΟ ΑΛΜΑ ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ

1. Ούτε μηχανή ούτε ζώο. 2. 'Η προοδευτική πορεία. 3. 'Ιδιαίτερα βοθητικά γνωρίσματα. 4. 'Η ιστορία τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. 5. 'Η ἀνθρωπίνη δραστηριότης.

Κεφάλαιο Δεύτερο
ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ — ΕΡΕΘΙΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΟΔΟ

1. 'Η συνάντηση με τὸ χρόνο. 2. 'Η συνάντηση με τὸν ἄλλο. 3. 'Η γέτης. 4. Θετική καὶ ἀρνητική στάση.

Κεφάλαιο Τρίτο
ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΨΥΧΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

1. Καθολικότης, αἰτιότης, προσανατολισμός. 2. Τελικὲς φάσεις πνευματικῆς καρποφορίας.

Μέρος Δεύτερο
Η ΠΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΑΡΤΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΟΙ ΑΞΙΕΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Κεφάλαιο Πρώτο
Η ΑΡΧΙΚΗ ΤΕΤΡΑΛΟΓΙΑ

1. 'Ελευθερία. 2. Δικαιοσύνη. 3. Σωφροσύνη. 4. 'Ανδρεία.

Κεφάλαιο Δεύτερο
ΟΤΑΝ ΖΗ Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

1. Εἰρήνη. 2. Χαρά. 3. 'Αλήθεια ὡς τὴν 'Αγάπη. 4. Πρὸς τὴν Πηγὴ: τὸ 'Αγιον.

*Κεντρικὴ διάθεσις: Γραφεῖα περιοδικοῦ «'Ακτῖνες»,
Καρύτση 14, 'Αθήναι 105 61 — Τηλ. 3235023*

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

*Κατάλογος τῶν βιβλίων πὸν ὑπάρχουν σήμερα στὰ γραφεῖα
τῶν «'Ακτίνων»*

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗ- ΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Α' 800	ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ 300
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗ- ΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Β' 800	ΤΑ ΑΝΩΜΑΛΑ ΚΑΙ ΑΠΡΟΣΑΡΜΟ- ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ 300
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗ- ΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμ. Α' 800	Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑ- ΘΗΤΟΥ 300
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗ- ΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμ. Β' 800	ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ 300
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (γιὰ κορίτσια ἀπὸ 16 ἐτῶν καὶ ἄνω) 800	ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ 300
ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ 100	ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ 300
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ —Η ΑΡΜΟΝΙΑ 500	ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΝ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ 300
Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΙΚΟΣ ΤΗΣ ΚΟΣΜΟΣ (Β' ἔκδοσις) 300	Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ 300
	ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟ- ΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ Τόμος Α'. 800

*Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «'Ακτίνων» πὸν ἐπιθυμοῦν νὰ προμηθευθοῦν
βιβλία ἀπὸ τὸν ὡς ἄνω κατάλογο παρακαλοῦνται νὰ τηλεφωνήσουν
στὸ τηλέφωνο τῶν «'Ακτίνων» 32 35 023*
